

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
HUMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
ĀZIJAS STUDIJU NODAĻA

**Japānas imperatora Hirohito bēru ceremonijas atspoguļojums presē
1989. gadā**

BAKALAURA DARBS

Autore: **Lauma Ance Umule**

Stud. apl. nr.: **lu16008**

Darba vadītāja: Dr. theol. prof. **Anita Stašulāne**

Rīga 2020

Kopsavilkums

Bakalaura darbā “Japānas imperatora Hirohito bērū ceremonijas atspoguļojums presē 1989. gadā” tiek pētīti Japānas imperatora bērū ceremonijā izmantotie sintoisma rituāli, kas ir atspoguļoti japāņu un Rietumu 1989. gada laikrakstu izdevumos. Darba aktualitāte ir saistīta ar to, ka sintoisma bērū rīkošana ir neierasta prakse Japānas sabiedrībā, jo vēsturiski aizgādību par šo jautājumu ir pārņēmis budisms, un arvien straujāk notiek šo tradīciju izzušana. Japānas imperators ir viens no retajiem, kam tiek organizētas bēres sintoisma garā, tāpēc imperatora Hirohito bēres 1989. gadā kalpo par lielisku tradīciju analīzes avotu.

Darba 1. un 2. daļā ir izskaidroti sintoisma uzskati par nāvi, kā arī raksturotas sintoisma bērū tradīcijas. Izmantojot laikrakstu satura analīzi, 3. daļā ir noskaidroti imperatora nāves apstākļi, kā arī nāves izraisītās politiskās diskusijas. 4. daļā ir atklāti bērū ceremonijas norises gaitā izmantotie sintoisma rituāli un tradīcijas. Noslēdzošajā 5. daļā ar salīdzinošo metodi ir izvērtēta atbilstība starp sintoisma bērū rituāliem un elementiem, kas aprakstīti zinātniskajā literatūrā, un Japānas imperatora Hirohito bērēs izmantotajiem.

Darba apjoms bez titullapas, satura un literatūras saraksta ir 54 lapas. Sastāv no 5 daļām.

Atslēgas vārdi: Japāna, imperators, Hirohito, Šōva, bēres, sintoisms.

Summary

The bachelor's thesis "The Funeral Ceremony of Japanese Emperor Hirohito as Reflected in the Periodicals of 1989" examines the Shinto rituals, which were applied during Emperor Hirohito's funeral ceremony, as portrayed in Japanese and Western newspapers of 1989. The topicality of this thesis is due to the fact, that nowadays Shinto funeral traditions are considered unique and little is known about these rapidly disappearing rituals in contemporary Japan where Buddhist traditions are dominant. The Emperor of Japan is one of the few, for whom Shinto funerals are organized. For this reason, Emperor Hirohito's funeral in 1989 serves as a valuable resource for understanding Shinto traditions.

The first and second chapters of this thesis describe the Shintoist views of death, and funeral traditions. The third chapter analyzes the discussions in newspapers at the time of the Emperor's death in terms of how the circumstances of his death were understood and politically discussed. The fourth chapter explores Shinto traditions and rituals used during the funeral ceremony of the Emperor. The final chapter compares the Shinto rituals and elements as described in the academic literature with those used during Emperor Hirohito's funeral.

The total volume of this thesis, not including the title page, table of contents and bibliography is 54 pages and 5 chapters.

Keywords: Japan, emperor, Hirohito, Shōwa, funeral, Shinto.

Saturs

IEVADS	4
1. UZSKATI PAR NĀVI SINTOISMĀ.....	7
1.1. Nāve kā “nešķīstība”	7
1.2. Aizsaules dzīve	10
1.3. Senču kults	12
2. SINTOISMA BĒRU TRADĪCIJAS.....	16
2.1. Sagatavošanās bērēm	17
2.1.1. <i>Apmazgāšana un mirušā sagatavošana</i>	17
2.1.2. <i>Nāves izziņošana</i>	18
2.1.3. <i>Ievietošana zārkā</i>	19
2.1.4. <i>Šķīstīšanās rituāli</i>	19
2.2. Vākēšana	20
2.3. Bēres	22
2.3.1. <i>Bēru ceremonija</i>	22
2.3.2. <i>Bēru ceremonijas procesija</i>	23
2.3.3. <i>Kremēšana vai apbedīšana</i>	25
2.4. Laiks pēc bērū ceremonijas.....	27
3. ZIŅU PAR IMPERATORA NĀVI SATURS UN POLITISKAIS KONTEKSTS.....	28
3.1. Japānas presē: <i>Yomiruri Shimbun</i> un <i>Asahi Shimbun</i>	28
3.2. ASV presē: <i>The New York Times</i> un <i>Los Angeles Times</i>	33
3.3. Latviešu valodā izdotajā presē: <i>Rīgas Balss</i> , <i>Padomju Jaunatne</i> un <i>Latvija Amerikā</i>	37
4. BĒRU CEREMONIJAS NORISES ATSPoguĻojums.....	39
4.1. Japānas presē: <i>Asahi Shimbun</i> un <i>Yomiruri Shimbun</i>	39
4.2. ASV presē: <i>The New York Times</i> , <i>Los Angeles Times</i> un <i>The Washington Post</i>	43
4.3. Latviešu valodā izdotajā presē: <i>Cīņa</i>	47
5. SINTOISMA TRADĪCIJU IEVĒROŠANAS VĒRTĒJUMI PRESĒ	49
5.1. Bēru ceremonijas procesija	50
5.2. Bēru ceremonija	53
NOBEIGUMS	56
BIBLIOGRĀFIJA	58

IEVADS

Cilvēka dzīves laika līnija ir iedalīta posmos: piedzimšana; bērnība; pusaudžu gadi; pieaugšana; pusmūžs; vecumdienas; nāve. Katrs no šiem posmiem ir būtiska dzīves sastāvdaļa, šī laika līnija ir universāla, precīzāk sakot, universāla ir piedzimšana un nāve. Tie posmi, kas ir starp piedzimšanu un nāvi, katram cilvēkam var atšķirties. Kopīgais ir tas, ka mēs visi reiz piedzimstam un reiz nomirstam.

Taču japāņiem skatījums uz cilvēka dzīvi, tās iesākumu, posmiem un beigām ir nedaudz citādāks. Ja Rietumu pasaulē reliģija ir devusi skaidrojumu ne tikai par dzīvi, bet arī par dzīvi pēc nāves, piemēram, kristietībā – cilvēku pēc nāves sagaidīs paradīze vai elle, tad Japāņu tradicionālā reliģija – *sintoisms* (神道, *Shinto*), kas ir japāņu pasaules uztveres pamats, interesantā kārtā, norobežojas no termina “nāve” un procesa “mirt”. Sintoisti pamato savus uzskatus ar to, ka nāve ir kaut kas “nešķīsts”, bet tajā pašā laikā godināt aizgājušos senčus, kas pēc nāves ir kļuvuši par *kami* (神)¹, ir svēts pienākums katram japānim. Sintoisma rituāli un paražas ir cēlušās no japāņu tradicionālā dzīves veida – no rīsu audzētāju kultūras, tāpēc sintoismā nav “ticības patiesību” vai dogmu, kas sniegtu atbildes cilvēkam uz būtiskajiem eksistences jautājumiem, un ir grūti izskaidrot, kāda ir sintoisma attieksme pret nāvi, aizsaules dzīvi un mirušajiem. Lai arī sintoisms nepieņem nāvi, tomēr tā ir neizbēgama cilvēka dzīvesgājuma daļa, no kuras arī sintoisti nevar izvairīties. Gadsimtu laikā, savijoties budisma un sintoisma tradīcijām, sintoisms ir pārņēmis budistu reliģiskās prakses elementus un izveidojis savus bēru rituālus.

Sintoistu bēres tiek svinētas tikai nelielai daļai japāņu, parasti cilvēkiem, kas tiešā veidā ir saistīti ar reliģiju – priesteriem vai priesteru radniekiem. Japānas imperators Hirohito (裕仁) II pasaules kara laikā (1939-1945) tika uzskatīts par “dievu”, kā arī par sintoisma augstāko priesteri. Pēc kara viņš atteicās no sava dievišķā titula un Japānas konstitūcija noteica reliģijas un valsts šķiršanu, taču, sekojot imperatora bēru tradīcijām, Hirohito bēres 1989. gada 24. februārī tika rīkotas, izmantojot sintoisma rituālus.

---

¹ Kami (神) – ir gari un dievības, kas tiek godinātas Japānas pamatiedzīvotāju reliģijā – sintoismā. Kami var iemiesoties lietās, dabas parādībās, kā arī par kami kļūst aizgājušo senču gari. Kami burtiskā nozīme var tikt tulkota kā dievs, dievība, dievišķība un gars.

Bakalaura darbā, kura tēma ir “Japānas imperatora Hirohito bērū ceremonijas atspoguļojums presē 1989. gadā”, tiek salīdzinātas vispārīgās sintoisma bērū tradīcijas un rituāli ar 1989. gada Japānas imperatora Hirohito bērū ceremonijā izpildītajiem, par informācijas **avotiem** izmantojot trīs veidu preses izdevumus: 1) Japānas laikrakstus – *Asahi Shimbun* un *Yomiuri Shimbun*; 2) ASV laikrakstus – *The New York Times*, *The Washington Post* un *Los Angeles Times*; 3) laikrakstus latviešu valodā – *Rīgas Balss*, *Padomju Jaunatne*, *Cīņa* un *Latvija Amerikā*.

Laikrakstos izanalizētā informācija tika salīdzināta ar sintoisma tradīcijām, kas aprakstītas **zinātniskajā literatūrā**. Autorei bija grūtības atrast darbus, kas būtu pētījuši sintoisma bērū tradīcijas, taču, kā darba gaitā tika atklāts, tad lielu devumu šī problemātiskā jautājuma izpētē ir devusi Elizabete Kennija (*Elizabeth Kenney*) savos darbos – “Shinto Funerals in the Edo Period”², “Mortuary Rites in Japan”³, kā arī “Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan” (bakalaura darbā izmantots tieši šis), pēdējos divos darbos apkopojot visu Japānas sintoisma svētnīcu asociācijas Džindža Hončō (神社本庁, *Jinja Honchō*) izdotās rituālu rokasgrāmatās sniegto informāciju. Arī citi autori ir pētījuši sintoisma tradīcijas, taču tiem nav tik plašu pētījumu kā Kennijai. Autori, kas ir rakstījuši par sintoisma nāves uzskatiem: Deivids Doerners (*David Doerner*), Endrjū Bernsteins (*Andrew Bernstein*), Elizabete Gudmena (*Elizabeth Goodman*), Maikls Romers (*Michael Roemer*), kā arī tā pati Elizabete Kennija. Lai izprastu sintoisma uzskatus par nāvi, tad arī tika apskatīts, ko par to vēsta Japānas mitoloģiskās hronikas, šī darba ietvaros izmantojot – “Kodžiki” (古事記, *Kojiki*).

Meidži (明治, *Meiji*) ēra (1868-1912), kad imperators Japānā atguva reālo varu, bija laiks, kad atdzima sintoisma bērū tradīcijas, kuras bija izzudušas budisma izveidotā apbedīšanas monopola dēļ. Taču sintoisma bērū tradīcijas pat tad nespēja iegūt cilvēku atbalstu un pieņemšanu, jo uzskats par nāves “nešķīstumu” bija dziļi iespiedies japāņu apziņā. Līdz mūsdienām šīs tradīcijas ir gandrīz izzudušas, reti kāds izvēlas sintoisma stila bēres. Kā arī nemaz nepastāv pietiekoši daudz zinātnisko un pētniecisko darbu, kas iemūžinātu šo tradīciju nozīmību. Darba **aktualitāte** ir saistīta ar šo bērū tradīciju piekoptības retumu un nepieciešamību tās apkopot un saglabāt. Īpaši mūsdienās, kad modernajā, globalizētajā un digitalizētajā pasaulē reliģija zaudē nozīmi cilvēka dzīvē. Arī fakts,

---

² Skat. arī: **Kenney, Elizabeth**. *Shinto Funerals in the Edo Period*. – “Japanese Journal of Religious Studies”, Vol. 27, No. 3/4, Mortuary Rites in Japan (Fall, 2000), pp. 239-271.

³ Skat. arī: **Kenney, Elizabeth; Gilday, Edmund T.** *Mortuary Rites in Japan: Editors' Introduction*. – “Japanese Journal of Religious Studies”, Vol. 27, No. 3/4, Mortuary Rites in Japan (Fall, 2000), pp. 163-178.

ka pat imperatora bērēs sintoisma tradīciju izmantošana ir liegta, Japānas konstitūcijas noteiktā reliģijas un valsts šķīruma dēļ, samazina tradīciju dzīvotspēju.

Bakalaura darba **mērķis** bija veikt Japānas imperatora Hirohito bēru ceremonijas analīzi, izpētot tajā iekļautos sintoisma bēru tradīciju elementus un rituālus, izmantojot laikrakstos sniegto informāciju. Lai sasniegtu mērķi autore izvirzīja šādus galvenos **uzdevumus**: 1) apkopot zinātniskās literatūras sniegto informāciju par sintoisma nāves uzskatiem un bēru tradīcijām; 2) 1989. gada laikrakstu, kas atspoguļo imperatora Hirohito nāvi un bēru ceremoniju, vākšana un atlase; 3) laikrakstu satura analīze; 4) veikt iegūtās informācijas salīdzinājumu ar vispārzināmo par sintoisma bēru ceremonijas tradīcijām.

Bakalaura darbā izmantotās **zinātniski pētnieciskās metodes**: lai izpildītu izvirzītos darba uzdevumus, vispirms tika veikta laikrakstu satura analīze, atlasot informāciju, kas atklāj sintoisma bēru ceremonijas elementus, tradīcijas un rituālus, un pēc tam, izmantojot salīdzinošo metodi, tika izvērtēta praksē izmantoto sintoisma rituālu atbilstība zinātniskajā literatūrā aprakstītajiem sintoistu bēru rituāliem.

Darba **struktūra** ir sekojoša: pirmajā daļā ir aplūkoti sintoistu vispārīgie uzskati par nāvi – kā sintoismā uztver nāvi, kā skaidro cilvēka pēcnāves stāvokli un kā ataino pēcnāves dzīvi; kā sintoismā notiek komunikācija ar mirušo pasauli jeb senču garu godāšana. Darba otrajā daļā ir apkopota pieejamā informācija par bēru tradīcijām sintoismā, sākot ar sagatavošanos bērēm līdz bēru ceremonijai un rituāliem, kas ir jāievēro pēc bērēm. Trešajā daļā ir veikta laikrakstu satura analīze, kas atspoguļo imperatora Hirohito nāves fakta paziņošanu. Ceturtajā daļā ir analizēta laikrakstos atspoguļotā bēru ceremonijas norise, bet piektajā daļā ir izvērtēti izmantotie sintoisma rituāli Hirohito bēru ceremonijā, salīdzinot vispārīgo informāciju par sintoisma bēru tradīcijām, kas sniegta zinātniskajā literatūrā, ar praksē pastāvošo – Hirohito bēru ceremonijā izmantoto.

Darbā izmantota asoc. prof. Agneses Hajimas izveidotā japāņu valodas vārdu transkripcija⁴, lai latviešu valodā atveidotu japāņu valodas īpašvārdus, svešvārdus un terminus, aiz tiem iekavās ir pievienota vārda oriģinālā rakstība japāņu valodā, kam seko izruna, kas atveidota pēc starptautiskās Hepberna transkripcijas. Japāņu vārdi un uzvārdi ir atstāti to oriģinālajā formātā, nemainot vārdu kārtību, rakstot – *uzvārds, vārds*.

---

⁴ **Hajima, Agnese.** *Japāņu valodas vārdu transkripcija latviešu valodā.* – “Oriental Studies” Latvijas Universitātes raksti; 803. sēj. Rīga: Latvijas Universitāte, 2015. 175.-180. lpp.

1. UZSKATI PAR NĀVI SINTOISMĀ

Par japāņu dzīves gājumu ir teiciens, ka japānis piedzimst kā sintoists, bet nomirst kā budists. Sintoisms no budisma atšķiras ar to, ka tas nav orientēts uz citu pasauli, bet drīzāk uzsver dzīvi šajā pasaulē, kas, sintoistuprāt, ir labāka pasaule. Sintoisma pamatā ir optimistiska filosofija ar pilnīgu realitātes pieņemšanu.⁵ Japāņu teiciens par piedzimšanu un nāvi atspoguļo katrai reliģijai uzlikto atbildības sfēru, ko tā pilda japāņu dzīvē. Bet rodas jautājumi – kāpēc nevar nomirt kā sintoists? Ko sintoisms saka par nāvi? Japānas Patērētāju asociācija 2016. gadā veica pētījumu, kura rezultātā noskaidroja, ka 87,2% bērnu ceremonijas Japānā notiek budisma tradīcijās un tikai 2,3% sintosima.⁶ Autore darba 1. nodaļā apskatīs sintoisma uzskatus par nāvi.

1.1. Nāve kā “nešķīstība”

Japāņi visā pasaulē ir pazīstami ar savu attieksmi pret tīrību, kārtību un organizētību, ik vienā dzīves situācijā. Spilgts piemērs ir, ienākot japāņa mājās, apavi ir jānovelk un jāuzvelk mājas čības, lai ār pasaules netīrumi neienāktu mājās, kā arī, pat ieejot vannas istabā, tur ir speciālas maināmās čības, kuras paredzētas tikai lietošanai šajā konkrētajā telpā. Nāve sintoismā ir kā šie netīrumi no citas pasaules, šim uzskatam ir arī īpašs termins japāņu valodā *kegare* (穢れ・汚れ), kam ir vairākas nozīmes – “nešķīstība”, “netīrība” un “piesārņotība”. Šī darba apakšnodaļā autore aprakstīs to, ko sintoisms ar nāvi kā “nešķīstību” saprot.

Filosofs Endrjū Bernsteins (*Andrew Bernstein*), analizējot ideju par nāves nešķīstību, uzsver, ka ir jāielūkojas Japānas senākajos pastāvošajos literārajos avotos, hronikās – 8. gs. “Kodžiki” (古事記, *Kojiki*) un “Nihonšoki” (日本書紀, *Nihon Shoki*) –, kas stāsta par Japānas tautas un zemes veidošanās mītiem, uz kuru idejām ir balstīti japāņu pasaules uzskati un domāšana. *Kodžiki* mīts sākumā vēsta par divām būtnēm jeb *kami* – Izanagi un Izanami, kas ir vīrs un sieva, un viņu kopīgo pasaules, tas ir, Japānas un tās salu, veidošanu. Izanagi un Izanami laiž pasaulē bērnus – citus *kami*. Līdz ar uguns *kami* dzimšanu Izanami iet bojā un tiek nosūtīta uz Jomi (黄泉, *Yomi*)⁷ zemi, kas ir

⁵ Doerner, David L. *Comparative Analysis of Life after Death in Folk Shinto and Christianity*. – “Japanese Journal of Religious Studies”, 1977, Vol. 4, No. 2/3, pp. 151-182. p. 153.

⁶ Natsume, Watanabe. *In Japan, 'freestyle funerals' give mourners a chance to celebrate life*. – “The Japan Times”, 01.09.2017. <https://www.japantimes.co.jp/news/2017/09/01/national/japan-freestyle-funerals-give-mourners-chance-celebrate-life/#.XpXSCcgzBIU> [skatīts 14.04.2020.]

⁷ Jomi (黄泉, *Yomi*) – mirušo valstība japāņu mitoloģijā.

“pēcņāves” pasaule. Izanagi pārdzīvo par sievas zaudējumu uz dodas viņu meklēt. Nonākot Jomi zemē, Izanagi satiekas ar Izanami, ar nosacījumu, ka Izanagi nedrīkst atskatīties uz sievu, kamēr viņa dodas lūgt atļauju pamest Jomi zemi. Taču Izanagi nepaklausīja un aizšķīla uguni, ieraugot, ka viņa sievas ķermenī “locījās un rēca” tārpī, tas vīru pārbiedēja un viņš metās bēgt. Taču Izanami bija apkaunota un atriebes kāra, tāpēc kopā ar Jomi zemes iemītniekiem uzsāka vīra vajāšanu, no kuras Izanagi paglābās, noslēdzot Jomi pasaules ieeju ar laukakmeni un pēc pārdzīvojumiem paziņojot: “Esmu bijis visnepatīkamākajā zemē, briesmīgā, nešķīstā zemē. Tādēļ man sevi ir jāšķīsta.” Pēcāk viņš veica attīrīšanos upē, kuras laikā nāca pasaulē vēl vairāki *kami*, tai skaitā, saules dieviete Amaterasu.⁸ Šis stāsts par abiem laulātajiem apliecina japāņu sen sakņotos uzskatus par nāvi un mirušā ķermeni kā kaut ko netīru un nešķīstu, liekot pamatus pirmajiem rituāliem par attīrīšanos.

Arī kāds ķīniešu ceļotājs 3. gadsimtā (vēl pirms *Kodžiki* tapšanas) aprakstīja japāņu bērū arhaiskās iezīmes, atzīmējot, ka pēc tam, kad viss ir beidzies, “visi ģimenes locekļi dodas ūdenī, lai atbrīvotu sevi attīrīšanās vannā.”⁹ Mūsdienā Japānā šo attīrīšanos parasti veic, mazgājot rokas un uzklājot sāli uz ķermeņa. Apbedīšanas veikali *sōgiya* (葬儀屋, *sōgiya*) bieži piegādā sāls paciņas tiem, kas apmeklē bēres, tikai šī iemesla dēļ.¹⁰ Arī Latvijā ir līdzīga paraža, kad pēc kapu apmeklējuma ir jānomazgā rokas, kas apstiprina, ka dažādās kultūrās pastāv līdzīgi un universāli uzskati par nāvi.

Pirms budisma ienākšanas sintoisti ignorēja nāvi un baidījās no tās “piesārņojuma” tādā mērā, ka pat visa galvaspilsēta tika pārvietota uz jaunu vietu, kad valdnieks nomira. Pieaugot budisma ietekmei 7. gadsimtā, būtiski mainījās uzskati par šo paražu, bet japāņu filosofijā, kurai bija būtiska dzīve un cilvēka sentiments, jūtas, jutekliskā bauda, dabas estētiskās vērtības un tīrība, iezīmējās nāves pieņemšanas ideja, ko pārņēma no budistu mācības.¹¹ Laika gaitā budisms pārņēma apglabāšanas ceremoniju pienākumus savā aizgādībā, noņemot slogu no sintoisma pleciem. Tas, kas piesaistīja vienkāršo cilvēku budismam, bija skaidrās un ģeniālās interpretāciju pārmaiņas un

---

⁸ **Philippi, Donald L.** (trans.). *Kojiki*. Tokyo: Tokyo University Press, 1968. p. 57-70.

⁹ **Bernstein, Andrew.** *The Modernization of Death in Imperial Japan*. New York: Columbia University, 1999. p. 24.

¹⁰ Ibid.

¹¹ **Goodman, Elizabeth K.** *Dying in Japan: Japanese Folk and Religious Beliefs about Death*. New York: City University of New York, 1994. p.17.

dzīves un nāves traumu skaidrojumi, kurus sintoisms atstāja novārtā.¹² Budisms cilvēkiem deva mierinājumu, sagaidot nāvi.

“Nešķīstība” ir sintoisma versija par “ļaušanu” un, iespējams, vienīgais skaidrais ontoloģiskais telpas sadales princips Japānā. Tas, kas netiek uzskatīts par sakrālu, tiek atzīts par nešķīstu, tāpēc no tā ir jāizvairās. Tas var atrasties ārā uz ielas vai ārpus valsts. Tāpēc japāņi, kas dodas uz ārzemēm kara vai pat prieka pēc, var justies neierobežoti savā uzvedībā, jo viņi ir atstājuši “sakrālo telpu” un teorētiski atrodas nešķīstā stāvoklī.¹³

Kansai Gaidai universitātes profesore Elizabete Kennija (*Elizabeth Kenney*), aprakstot nāves “nešķīstumu”, ir skaidrojusi dažādās mūsdienu japāņu izpratnes: gan vidusmēra cilvēku uzskatus, gan sintoistu priesteru uzskatus. Kad viņa jautājusi diviem Kamigamo svētnīcas (上賀茂神社, *Kamigamo Jinja*) priesteriem, kā viņi varētu vadīt bēres, ņemot vērā sintoisma nepatiku pret “nešķīstumu”, viņi atbildēja, ka mirušo gars *tamaši* (魂, *tamashii*) nav nešķīsts. Apbedīšanas laikā priesteriem esot saskare ar mirušā garu, nevis ķermeni.¹⁴ Tātad Japānā ir priesteri, kas nošķir garu no ķermeņa, tāpat kā šķīstumu no nešķīstuma, tomēr mazāku svētnīcu priesteri esot visai kategoriski šajā jautājumā. Kāds Osakas piepilsētas priesteris pilnībā atsakoties no bērnu vadīšanas, lai gan to ir atļāvusi *Džindža Hončō* (神社本庁, *Jinja Honchō*)¹⁵, skaidrojot, ka “nāve ir “visnešķīstākā” (*kegare*) lieta” un ka sintoismam ir jāpaliek “šķīstam”, nošķirtam no nāves.¹⁶ Arī japāņu sekulārajā pasaulē valda līdzīgi uzskati par to, ka sintoismam nevajadzētu būt saistītam ar nāvi.

Ir skaidrs, ka japāņiem jau kopš seniem laikiem, kad vēl pat nebija radušies rakstītie avoti, bija dziļa pretestība pret nāvi (“nešķīstība”) un visu, kas ar to saistīts. Līdz ar šo reakciju radušies arī attīrīšanās un šķīstīšanās rituāli, par kuriem ir vēstīts senajā hronikās un kas ir saglabājušies gadsimtu gaitā. Sintoisms kā japāņu tautas tradicionālā reliģija ir akumulējis visas senās paražas

---

¹² **Goodman, Elizabeth K.** *Dying in Japan: Japanese Folk and Religious Beliefs about Death*. New York: City University of New York, 1994. p.18.

¹³ *Ibid.* p. 72.

¹⁴ **Kenney, Elizabeth.** *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan*. – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 429.

¹⁵ Džindža Hončō (神社本庁, *Jinja Honchō*) – centrālā pārvaldes institūcija lielākajai daļai sintoisma svētnīcu.

¹⁶ **Kenney, Elizabeth.** *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan*. – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 429.

un rituālus, bet mūsdienās statistiska liecina, ka japāņi visbiežāk izvēlas budistu tradīcijās vadītas bēres nekā sintoisma, baidoties vēl joprojām no nāves “nešķīstuma”.

1.2. Aizsaules dzīve

Cenšoties izprast japāņu un sintoistu uzskatus par aizsaules dzīvi, ir atkal jāieskatās, ko par to vēsta senās hronikas, jo sintoismam nav savu sakrālo tekstu un strukturētas doktrīnas. Sintoisma pamatā ir iepriekšējā apakšnodaļā pieminētie vēsturiski mitoloģiskie darbi “Nihonšoki” un “Kodžiki”, kas vēsta par Japānas tautas un zemes dzimšanu un attīstību, tai skaitā, arī par pasaules uzskatiem. Balstoties uz šīm hronikām, Žans Herberts (*Jean Herbert*) izšķir četras pasaules:¹⁷ 1) *Takama-no-hara* - debesu augstais līdzenums, kas ir *kami* mājvieta; 2) *Yomi-no-kuni* – zemā un tālā zeme, ļaunuma un ciešanu pasaule, uz kurieni dodas mirušie; 3) *Utsushi-yo* – redzamā pasaule, kur cilvēki izdzīvo savu dzīvi uz zemes; 4) *Kakuri-yo* – neredzamā pasaule, dievību pasaule, kas arī tiek interpretēta kā pēcnāves pasaule.¹⁸

Domājot par to, kur tad dvēsele dodas pēc nāves, loģiski būtu, ka tā dodas uz Jomi zemi, kas arī bija tā vieta, uz kuru devās Izanami pēc nāves, dzemdējot uguns *kami* japāņu mītā, kas tika apskatīts “1.1. Uzskati par nāvi” apakšnodaļā. Taču Izanami nebija cilvēks, tāpēc varbūt šāds uzskats ir viegli apgāzams, analizējot, kur tad cilvēks dodas pēc nāves. Pastāv vairākas teorijas par to, kur dodas dvēsele pēc nāves. Daži autori, piem., Muraoka Cunecugu (村岡典嗣, *Muraoka Tsunetsugu*) apgalvo, ka mirušā dvēsele dodas uz Jomi zemi, ciešanu un nelaimes zemi. Savukārt citi, piem., Žans Herberts neuzdrošinās apgalvot, kur tā tieši dodas, un apšaubu uzskatu, ka dvēsele varētu doties uz Jomi zemi, uzskatot, ka tas ir visai moderns uzskats.¹⁹

Viens no ietekmīgākajiem *kokugaku* (国学)²⁰ pētniekiem bija Motōri Norinaga (本居宣長, *Motoori Norinaga*)²¹, kurš noraidīja priekšstatu, ka pēc nāves gars vai pat tikai tā daļa dodas uz

---

¹⁷ Citē Deivids Doerners (*David Doerner*) savā darbā *Comparative Analysis of Life after Death in Folk Shinto and Christianity*.

¹⁸ **Doerner, David L.** *Comparative Analysis of Life after Death in Folk Shinto and Christianity*. – “Japanese Journal of Religious Studies”, 1977, Vol. 4, No. 2/3, pp. 151-182. pp. 154.

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ *Kokugaku* (国学) – akadēmisks virziens Edo (江戸) perioda laikā (1603-1868), kas tika balstīts uz filoloģiju kā savu metodisko instrumentu, lai atklātu japāņu tradīciju raksturu, atbrīvojot no svešām idejām un domām.

²¹ Motōri Norinaga (本居宣長, *Motoori Norinaga*) – *kokugaku* zinātnieks (1730-1801).

“debesīm”. Izdarot secinājumus no “Kodžiki”, viņš uzstāja, ka visi bez izņēmuma dodas uz Jomi zemi:

Ikvienam šajā pasaulē, cēlam vai zemiskam, labam vai ļaunam, savas dzīves beigās jāiet uz Jomi zemi. Šis apgalvojums var skanēt visai skarbi un nepamatoti, bet tas ir atvasināts no patiesas tradīcijas, kas pastāv kopš *kami* senuma, un ir balstītas uz noslēpumainu principu, lai cilvēkiem nebūtu iemesla apšaubīt to ar savu ierobežoto, parasto intelektu.²²

Turpretī Motōri izcilākais skolnieks Hirata Acutane (平田篤胤, *Hirata Atsutane*) apgalvoja, ka cilvēka ķermenis, kas ir veidots no ūdens un zemes, trūd, un tāpēc tas pieder Jomi zemei, bet dvēsele “aizplūst ar gaismu un uguni”. Viņš paziņoja, ka dvēsele “mūžīgi paliek Japānā un kalpo mirušo valstībā, kuru pārvalda *Ōkuninushi-no-kami*.” *Ōkuninushi* (大國主, *Ōkuninushi*) pārvaldītā pasaule bija neredzama, taču tā bija saskarē ar redzamo, ļaujot savstarpēji sazināties.²³ Lielākā sintoistu mācekļu daļu uzskata, ka senči garu formā paliek mūžīgi uz zemes un turpina darboties ģimenes un zemes labklājības labā. Senči pastāvīgi apmeklē šo zemi, it īpaši noteiktos gada periodos, piemēram, *higan* (彼岸) un *bon* (盆) laikā.²⁴

Savā pētījumā par sintoisma apbedīšanas rituāliem Elizabete Kennija ir iezīmējusi tikai dažas atziņas par sintoistu aizsauls dzīves izpratni. Sintoismā bēres šobrīd ir sistematizētas, taču sintoisma priekšstati par to, kas notiek ar aizgājušo, nav sistematizēti. Sintoismā kā institūcijā pēcnāves dzīve ir traktēta tikai mitoloģijas formā, tādējādi cerot nodrošinot arhaisko perspektīvu, bet saviem sekotājiem sintoisms nepiedāvā skaidri formulētu eshatoloģiju.²⁵ Sintoismā nav noteiktu pēcnāves dzīves skaidrojumu, tie ir dažādi un nedod konkrētu atbildi. Galvenais, ko uzsver sintoismā, ir tas, ka pēc nāves mirušais kļūst par atstātās pasaules mājsaimniecības *kami* – aizbildni. Šī pēcnāves dzīve ir nolemta visiem, neatkarīgi no viņu tikumības vai statusa dzīvē. Arī Deivids Doerners piekrīt viedoklim, ka mirušo dvēseles kļūst par *kami*, taču viņš šim apgalvojumam liek

---

²² **Bernstein, Andrew.** *The Modernization of Death in Imperial Japan*. New York: Columbia University, 1999. p. 46. (Šeit un turpmāk – autores tulkojums.)

²³ *Ibid.* p. 47-48.

²⁴ **Doerner, David L.** *Comparative Analysis of Life after Death in Folk Shinto and Christianity*. – “Japanese Journal of Religious Studies”, 1977, Vol. 4, No. 2/3, pp. 151-182. p. 157.

²⁵ **Kenney, Elizabeth.** *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan*. – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 428.

piebildi – dvēsele kļūst par *kami* atkarībā no tā, kādu pilnības pakāpi indivīds bija sasniedzis šajā dzīvē.²⁶

Par to, kā dvēsele atgriežas savu priekšteču garīgajā pasaulē, sintoisma klasika nesniedz sīkāku informāciju, un sintoisma pētniekiem ir dažādi skaidrojumi. Pēc vienu pētnieku domām šķīstīšanās perioda ilgums ir atkarīgs no dvēseles stāvokļa nāves brīdī. Izsmalcinātākas dvēseles nekavējoties nonāks *Takama-no-hara* (*kami* mājvietā), bet citām mazāk izsmalcinātām tas prasīs vairākus gadus. Toties citi pētnieki uzskata, ka mirušā dvēsele sasniedz *kami* stāvokli gada laikā pēc nāves.²⁷ Pamatā lai kļūtu par *kami*, cilvēkam ir jāveic smags darbs visa mūža garumā - ir jāattīsta personība, izkopjot tīru un gaišu raksturu, un tiek uzskatīts, ka šis darbs turpinās arī pēc nāves.²⁸ Lai gan, kā redzams, pastāv dažādi uzskati par korelāciju starp dvēseles attīstības līmeni un kļūšanu par *kami*, taču vairums uzsver, ka cilvēka labie un sliktie darbi tomēr ietekmē viņa pēcnāves dzīves iznākumu.

Sintoisma sekotājiem nav skaidri formulētu uzskatu par pēcnāves dzīvi, un viņi nejūt pat vajadzību pēc tiem. Apbedīšanas rituāls ir svarīgs citu iemeslu dēļ: pirmkārt, ar to tiek godināti aizgājēji, otrkārt, tas kalpo kā būtiska ne-budistu ģimenes identitātes vai anti-budistu uzskatu apliecinājums. Tātad sintoistiem apbedīšanas rituāls nav atslēga uz pēcnāves dzīvi.²⁹

Sintoisms ir orientēts galvenokārt uz šīs pasaules dzīvi. Līdz ar nāves “nešķīstumu” sintoisms ignorē nāves un pēcnāves dzīves skaidrojumus. Tā kā sintoismam nav sakrālo tekstu un strukturētas doktrīnas, formulēt uzskatus par pēcnāves dzīvi ir gandrīz neiespējami. Sintoisma pētnieki nespēj vienoties, kas tad notiek ar cilvēku un viņa garu pēc nāves sintoisma skatījumā. Uz jautājumiem, kuriem atbildes nav spējis sniegt sintoisms, ir atbildējis budisms.

1.3. Senču kults

Lai gan nāve ir viens no tabu vārdiem sintoismā, taču senču kults japāņiem ir svēts. Šie abi fenomeni sintoismā autorei šķiet kontrastējoši, jo, kā redzējām iepriekšējos nodaļas apakšpunktos, – japāņiem nāve ir nešķīsta, un sintoisms nedod precīzu skaidrojumu par pēcnāves

---

²⁶ **Doerner, David L.** *Comparative Analysis of Life after Death in Folk Shinto and Christianity*. – “Japanese Journal of Religious Studies”, 1977, Vol. 4, No. 2/3, pp. 151-182. p. 155.

²⁷ *Ibid.* p. 156.

²⁸ **Yamakage, Motohisa.** *The Essence of Shinto: Japan's Spiritual Heart*. Tokyo: Kodansha International, 2006. p. 149.

²⁹ **Kenney, Elizabeth.** *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan*. – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 429.

pasauli un dzīvi aizsaulē, bet tajā pašā laikā mirušie senči ir svēti un pielūdzami. Senču kults lielā mērā arī iemieso sintoisma būtību.

Sintoisma nosaukums ir veidots no diviem *kandži*³⁰ 神道 (*shintō*), kuru nozīme burtiski tulkojama kā ‘*kami* ceļš’. *Kami* var iemiesoties jebkurā objektā vai dabas parādībā, kā arī ģimenes locekļi pēc nāves kļūst par *kami* un kalpo par ģimenes aizbildņiem. Sintoisma pamats ir ticība *kami* eksistencei un to pielūgsmē.

Japānā senču pielūgsmē ir svarīga katrā ģimenē, jo, kā skaidro Deivids Doerners, “sintoisms tic, ka šī pasaule un mirušo pasaule ir garīgi saistītas reālā nozīmē. Cilvēks caur savu ķermeni ir apvienots ar saviem senčiem un pēcnācējiem, pārstāvot abas paaudzes tagadnē. Mirušais, tāpat kā kādreiz dzīvoja vienotībā ar saviem senčiem, tagad dzīvo vienotībā ar saviem pēcnācējiem. Starp dzīvajiem un mirušajiem pastāv savstarpējas saistības.”³¹

Japāņiem ir pārlicība, ka mirušie nav mazāk reāli nekā dzīvie, viņi piedalās cilvēku ikdienas dzīvē un rūpējas par viņu labklājību. Tāpēc ir ārkārtīgi svarīgi, lai cilvēki uzturētu labas attiecības ar saviem senčiem.³² Tālab sintoistu mājās atrodas senču altāris un mājas svētnīca – *soreiša* (祖霊舎, *soreisha*) un *kamidana* (神棚), kas kalpo par saziņas palīgierīci starp mirušajiem un dzīvajiem, cilvēkiem un *kami*. Dodot regulārus ziedojumus un veicot lūgšanas, notiek komunikācija starp cilvēku un *kami*, kas arī joprojām ir ģimenes loceklis. Ziedojumi ir tādi paši, kā veicot citus sintoisma ziedojumus: sāls, ūdens, skaloti rīsi, *sakaki* (榊)³³ zari.

Droši vien viens no visspilgtākajiem elementiem japāņu priekšteču izpratnes konceptā ir fakts, ka nāves gadījumā ģimenes loceklis nezaudē savu piederību šai ģimenei. Tas neizskaidro

---

³⁰ Kandži (漢字, *kanji*) – japāņu rakstzīmes, kas aizgūtas no ķīniešu valodas. Tiek izmantotas japāņu rakstības sistēmā kopā ar *hiraganu* (平仮名) un *katakanu* (片仮名). Parasti *kandži* tik izmantoti, lai atainotu šādas valodas vienības: lietvārdus, īpašības un darbības vārdu saknes.

³¹ **Doerner, David L.** *Comparative Analysis of Life after Death in Folk Shinto and Christianity*. – “Japanese Journal of Religious Studies”, 1977, Vol. 4, No. 2/3, pp. 151-182. p. 159.

³² *Ibid.* p. 160.

³³ *Sakaki* (榊) - mūžzaļš svētais koks, kura zarus parasti ziedo dievībām jeb *kami* dažādos sintoistu rituālos, biežāk šie zari ir izdekorēti ar baltiem papīra vai auduma pavedieniem.

neko daudz par pēcnāves dzīvi, taču tas atspoguļo dzīves turpinājuma ideju paša ģimenē arī pēc aiziešanas.³⁴

Interesanti ir iemesli, kāpēc cilvēki pielūdz *kami* un savus senčus gan ar *kamidanas*, gan ar *soreišas* starpniecību. Maikls Romers (*Michael K. Roemer*) savā pētījumā par japāņu mājas altāriem, kuru priekšā tiek pielūgti senči, ir atzīmējis, ka pastāv dažādas motivācijas: 1) sazināties, atkal satikties ar saviem senčiem; 2) iegūt aizsardzības sajūtu, ko nodrošina senči vai *kami*; 3) sajūst drošību; 4) izpildīt ģimenes saistības.³⁵

Saskaņā ar oficiālajām sintoisma rokasgrāmatām senču godināšanas rituāli sākas ar roku un mutes mazgāšanu un ziedu vai citu dekoratīvu priekšmetu atsvaidzināšanu *kamidanas* ietvaros. Pēc tam pirmais uzdevums ir novietot uz altāra ziedojumus (parasti nevārītus rīsus, ūdeni vai sāli), veikt vieglu paklanīšanos un divas dziļākas, tad lūgt klusumā. Tad rituāla izpildītājs atkal divreiz dziļi paklanās, divreiz sasit plaukstas un atkal veic vienu dziļu paklanīšanos, pēc tam nelielu.³⁶

Lai gan mirušo piemiņas godi un pasākumi ir radušies budisma ietekmē, tos ir grūti nošķirt no sintoisma, jo gadsimtu gaitā abas reliģijas ir cieši “saaugušas” kopā, veidojot japāņu pasaules uztveri. Lai pieminētu mirušos, mūsdienās Japānā tiek rīkoti piemiņas pasākumi četras reizes gadā: Jaunais Gads jeb *Šōgacu* (正月, *Shōgatsu*), *higan* jeb pavasara un rudens ekvinokcija un *bon* jeb senču piemiņas pasākums vasaras vidū.³⁷ Šajos gados piedalās gan budisti, gan sintoisti, jo visbiežāk japāņi izpilda abu reliģiju rituālus.

Džindža Hončō mājas lapā *bon* svētki ir aprakstīti kā daļa no sintoisma svētkiem, lai gan patiesībā *bon* un *higan* – senču piemiņas pasākumi – ir budistu izkopta tradīcija. Tātad tomēr arī šie svētki ir daļa no sintoistu izpratnes par saviem senčiem un to godāšanu. Kā ir uzsvērts *Džindža Hončō* mājas lapā, “tomēr tā bija senās Japānas tradīcija godināt senču garus”.³⁸ Tātad šādējādi ir pamatota sintoisma un *bon* svētku saikne.

³⁴ **Doerner, David L.** *Comparative Analysis of Life after Death in Folk Shinto and Christianity*. – “Japanese Journal of Religious Studies”, 1977, Vol. 4, No. 2/3, pp. 151-182. p. 162.

³⁵ **Roemer, Michael K.** *Thinking of Ancestors (and Others) at Japanese Household Altars*. – “Journal of Ritual Studies”, 2012, Vol. 26, No. 1, pp. 33-45. p. 33.

³⁶ *Ibid.* p. 35.

³⁷ **Doerner, David L.** *Comparative Analysis of Life after Death in Folk Shinto and Christianity*. – “Japanese Journal of Religious Studies”, 1977, Vol. 4, No. 2/3, pp. 151-182. p. 171.

³⁸ Jinja Honchō / 神社本庁. Obon / お盆. <https://www.jinjahoncho.or.jp/omatsuri/katei/obon> [skatīts 27.04.2020.]

Japāņu senču kults ir balstīts arhaiskās tradīcijās, bet tas ir bagātināts ar dažādu uzskatu, filosofiju un reliģiju – budisma, sintoisma un konfūcisma – idejām. Mūsdienu kontekstā ir grūti nodalīt šīs tradīcijas un paziņot: “Nē, sintoisms pirmais aizsāka godāt senčus,” – būtu aplami. Lai arī sintoisms uz nāvi lūkojas distancēti, bet aizgājušo un senču godināšana ir svēts pienākums.

2. SINTOISMA BĒRU TRADĪCIJAS

Sintoisma uzskati par nāvi ir tik sarežģīti un pretrunīgi, ka ir grūti izprast, kādā veidā notiek apbedīšana, vienlaikus ievērojot distanci no nāves “nešķīstuma”. Šajā nodaļā autore analizēs literatūru un apkopos sintoisma apbedīšanas tradīcijas, kas laika gaitā ir saplūdušas ar budisma rituāliem.

Kas ir tie aptuveni 2% japāņu, kuru bēres notiek sintoisma tradīcijās? Noteikti lielākā daļa sintoistu priesteru tiek izvadīti, rīkojot sintoistu bēres. Arī viņu ģimenes locekļi parasti izvēlas sintoisma rituālus. Piemēram, sievietei, kura ir apprecējusies ar sintoisma priesteri, sintoistu bēres nebūt nenozīmē reliģiskas saistības ar sintoismu, bet drīzāk ir daļa no piederības vīra ģimenei. Notiek arī otrādi: ja sintoistu priesterā meita ieprecas budistu ģimenē, viņa kļūst par budisti un tiek rīkotas budistu bēres.³⁹ Sintoistu bēres izvēlas tie, kas savā radniecībā ir tuvi sintoisma priesterim.

Elizabete Kennija norāda arī vēl dažus iespējamus iemeslus, kāpēc tiek rīkotas sintoistu bēres: 1) dažos Japānas apgabalos sintoisms ir dominējis pār budismu kopš Edo (江戸)⁴⁰ perioda, kad cilvēki aktīvi tika mudināti rīkot bēres pēc sintoisma tradīcijām; 2) lai ietaupītu finanšu līdzekļus, daži izvēlas sintoisma tradicionālo apbedīšanu, jo budistu bēres ir dārgāks pasākums; 3) strīds ar vietējo budistu mūku var būt iemesls tradīciju maiņai.⁴¹

Vēl viens jautājums, kas jānoskaidro: kur notiek sintoismam tradicionālās apglabāšanas ceremonijas un rituāli? Atceroties iepriekšējā nodaļā apskatītos izpētes jautājumus par nāves “nešķīstību”, autore noskaidroja, ka bēru ceremonijas nenotiek sintoistu svētnīcās, kurās nav pieļaujami šādi “nešķīstību” ietveroši pasākumi, kā arī ir daudzi priesteri, kas atsakās vadīt bēru pasākumu, baidoties no nāves tumšās puses. Šo iemeslu dēļ Japānā bēres parasti notiek mirušā mājās vai īpašā bēru zālē. Māja parasti tiek pārveidota par svinīgu vietu, mājas priekšpusei pārtopot par nelielu ziedu paradīzi.⁴²

---

³⁹ **Kenney, Elizabeth.** *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan*. – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 400.

⁴⁰ Edo periods (江戸時代, Edo jidai) – 1603.-1868. gadam

⁴¹ **Kenney, Elizabeth.** *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan*. – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 400.

⁴² Ibid. p. 401.

2.1.Sagatavošanās bērēm

Daudzas tradīcijas vairs nav vajadzības ievērot, jo mūsdienās pienākumus pret mirušo radniekiem atvieglo dažādas institūcijas: slimnīcas, pansionāti un apbedīšanas iestādes. Neskatoties uz šiem atvieglojumiem, tradīcijas tomēr pastāv, tikai nedaudz modificētā veidā.

Šajā apakšnodaļā autore apskatīs, kā mirušā ķermenis tiek sagatavots bērū ceremonijai un kādi priekšnoteikumi ir jāizpilda pirms sintoistu bērēm.

2.1.1. Apmazgāšana un mirušā sagatavošana

Zinot sintoisma attieksmi pret tīrību un šķīstīšanos, ir svarīgi arī ievērot šos likumus, cilvēkam nomirstot, jo šis ir tas brīdis, kad mirušais atrodas starp divām pasaulēm, starp diviem stāvokļiem, brīdī, kad dvēsele pamet ķermenisko ietvaru. Tas nozīmē, ka mirušajam ūdens ir tikpat svarīgs kā dzīvajam, un tas kalpo par attīrīšanās līdzekli no nāves “nešķīstuma” jeb *kegare*.

Mirušā sagatavošanas rituāls sākas ar to, ka tuvs radnieks paņem vienreizlietojamu irbulīti ar kokvilnu, kas aptīta kociņa galam, iemērc to mazā ūdens traukā un pieskaras mirušā lūpām.⁴³ Šis mirušā lūpu samitrināšanas rituāls tiek saukts par “pēdējo ūdeni” (末期の水, *matsugo no mizu*). Senāk, to izpildot, izmantoja rakstīšanas otu. Simboliski šis pēdējais ūdens piedāvājums ir gan ziedojums mirušajam, gan apliecinājums tam, ka viņš tiešām ir miris.⁴⁴ Ūdens kalpo kā cerība, ar kuru it kā padzirdot “var atdzīvināt mirušo”, bet patiesībā tas tikai apstiprina faktu, ka cilvēks ir miris.

Nākošā darbība ir aizgājēja ķermeņa apmazgāšana, kas tiek saukta par *jukan* (湯灌, *yukan*). Gan budistu, gan sintoistu mirušie saņem pēdējo apmazgāšanu, tāpat kā daudzās citās kultūrās. Mūsdienās bieži vien šim nolūkam lieto alkoholu un marli (ko, iespējams, nodrošina slimnīca vai apbedīšanas iestāde).⁴⁵ Lai arī pieskaršanās mirušā ķermenim dod sērotājiem pēdējo iespēju gādāt par aizgājēju, tas ir arī “nešķīstības” brīdis izvadīšanas procesā, jo notiek tiešs kontakts ar mirušā

---

⁴³ **Kenney, Elizabeth.** *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan*. – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 401.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid. p. 402.

ķermenī. Sintoistu priesteri nepiedalās aizgājēja apmazgāšanā.⁴⁶ Mirušā ķermenis ir ne tikai jānomazgā, bet arī jāsaģērbj un jānogrimē, ko sauc par “nāves grimu” (死の化粧, *shi no keshō*).⁴⁷

Mirušā ķermenis tiek novietots ar galvu vērstu uz ziemeļiem vai pa labi (skatoties no tā punkta, kur atrodas sērotāji). Aizgājēja seja ir pārklāta ar baltu drānu. Radinieki uz neliela, nelakota koka galda *an* (案) izvieto ziedojumus, ko sauc par “pagalvja rotājumiem” jeb *makurakazari* (枕飾り). Tie sastāv no aizgājušā iecienītiem ēdieniem, kā arī no raksturīgajiem sintoisma ziedojumiem: *sakaki* koks, skaloti rīsi, sāls, *sakē*⁴⁸ un ūdens.⁴⁹ Līdz zārka aizvešanai prom no mājām mirušajam tiek dāvāti ikdienas ziedojumi jeb *kyūzen nikku* (柩前日供, *kyūzen nikku*) - divreiz dienā, no rīta un vakarā.⁵⁰

Savā pētījumā par nāves “nešķīstību” *Emiko Namihira* skaidro, kāpēc šajā periodā mirušajiem tiek pasniegts ēdiens un ūdens, – tiek uzskatīts, ka tūlīt pēc nāves mirušais ir īpaši izslāpis vai izsalcis. Lai attīrītu mirušajam veltītajos rituālos izmantotos rīkus un telpu, kā arī lai šķīstītu personas, kas tajos ir piedalījušās, līdz ar sāli izmanto arī ūdeni.⁵¹

2.1.2. Nāves izziņošana

Pēc attīrīšanās posma paveikšanas seko nāves izziņošanas brīdis. Pēc sintoisma tradīcijām par nāvi ir jāpaziņo *kami* - vai nu ar *kamidana* starpniecību vai svētnīcā. Par nāvi var paziņot arī saviem senčiem, kas arī ir *kami*, izmantojot senču altāri jeb *soreiša* vai arī mājas svētnīcu jeb *kamidana*. Pēc paziņojuma balta papīra loksne tiek pārsegta pāri *kamidana*, lai pasargātu *kami* no nāves “nešķīstuma”. Tāpat rīkojas arī ar *soreišu*. To veic galvenais sērotājs jeb *mošu* (喪主, *moshu*), kurš ir “vispiesārņotākais” cilvēks ģimenē.⁵²

---

⁴⁶ **Kenney, Elizabeth.** *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan*. – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 403.

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ *Sakē* – japāņu tradicionālais alkoholiskais dzēriens, kas ir pagatavots rīsiem.

⁴⁹ **Kenney, Elizabeth.** *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan*. – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 404.

⁵⁰ *Ibid.* p. 407.

⁵¹ **Namihira, Emiko.** *Pollution in the Folk Belief System*. – “Current Anthropology”, 1987., Vol. 28, No. 4, pp. S65-S74. p. S66-S67.

⁵² **Kenney, Elizabeth.** *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan*. – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 404.

Ģimene var veikt arī nāves paziņojuma nodošanu vietējai svētnīcai (産土神社に帰幽奉告, *ubusuna jinja ni kiyū hōkoku*). Ģimene nosūta pārstāvi uz svētnīcu, lai izdarītu paziņojumu. Mūsdienās šo rituālu bieži izlaiž (vai arī veic pa tālruni), jo daudziem cilvēkiem tas, iespējams, šķiet lieks, tādēļ ka nāve jau ir paziņota *kami* gariem mājās svētnīcā.⁵³

2.1.3. Ievietošana zārkā

Kad ir veikti sagatavošanās darbi saistībā ar mirušā ķermeni, tad notiek aizgājēja ievietošana zārkā, ko sauc par *nōkan no gi* (納棺の儀). Galvenais sērotājs *mošu* un citi radnieki sapulcējas telpā. Priesteris reti piedalās šajā brīdī. Turot *futonu* (布団)⁵⁴, sērotāji paceļ mirušo un ievieto to zārkā. Pēc tam viņi pārklāj ķermeni ar jaunu *futonu*. Zārkā var ievietot arī dažādus simboliskus priekšmetus, kurus mirušais īpaši novērtējis. Pēc tam zārku aizver un dažos gadījumos attīra (tādā gadījumā tiks lūgts sintoisma priesteris). Tad ģimenes locekļi šķīstās, mazgājot rokas un izskalojot muti. Kad zārks ir novietots pareizajā vietā, tad sērotāji apsēžas tā priekšā. Galvenais sērotājs paklanās un pārējie tāpat. Tuvākie ģimenes locekļi ziedo ēdienu.⁵⁵

Zārka labajā pusē, netālu no mirušā galvas, tiek novietots neliels galds, uz kura stāv “aizsargājošs” zobens. Zārka priekšā ir novietoti trīs gari, šauri galdi: uz viena ir apbalvojumi, medaļas un atzinības raksti, ko mirušais saņēmis dzīves laikā; otrs ir paredzēts ēdiena ziedojumiem; uz trešā tiek novietots *tamaguši* (玉串, *tamagushi*).⁵⁶ Zārka priekšā var uzstādīt arī *sakaki* un laternu pārus.⁵⁷

2.1.4. Šķīstīšanās rituāli

Ja ir paredzēts mirušo apglabāt bez kremēšanas un tiek veidota kapa vieta, tad arī tai ir jāveic attīrīšana, ko sauc par *bošo džičinsai* (墓所地鎮祭, *bosho jichinsai*). Šī ir tā pati ceremonija, kas notiek pirms jaunas ēkas celtniecības, lai nomierinātu zemes *kami*. Kapa vietas svētīšanas *norito*

---

⁵³ Kenney, Elizabeth. *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan*. – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 408.

⁵⁴ Futon (布団) – japāņu tradicionālā gultasveļa, kas parasti sastāv no matrača un segas.

⁵⁵ Kenney, Elizabeth. *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan*. – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 406.

⁵⁶ Tamaguši (玉串, *tamagushi*) – svētā koka (*sakaki*) zars ar papīra vai kokvilnas auduma iekārtām strēmelēm.

⁵⁷ Kenney, Elizabeth. *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan*. – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 407.

(祝詞)⁵⁸ atšķiras no jaunu ēku celtniecības gadījumā izmantotā *norito*, jo pie apbedījuma vietas lūdz *kami* rūpēties par izveidoto kapu. Pēc kapa izveidošanas tiek veikta vēl viena šķīstīšanās ceremonija. Šķīstāmo zonu iezīmē ar bambusa virvi. Viens sintoisma priesteris vicina zizli, kamēr cits aplacina ar karstu sālsūdeni visu teritoriju.⁵⁹

Sintoisma priesterim ir svarīga šķīstīšanās, īpaši bērū dienas sākumā, pirms vāķēšanas vai bērū ceremonijas. Priestera šķīstīšanos sauc par *kessai* (潔斎). Pirmajos mirušā sagatavošanas rituālos nav nepieciešama sintoisma priesteru klātbūtne, bet bērū vadītājs var būt klātesošs, piedāvājot savu palīdzību. Par mirušo rūpējas galvenokārt ģimenes locekļi. Sintoisma priesterim ir ceremoniāla loma, viņš nepieskaras mirušā ķermenim un parasti nepiedalās bērū procesā līdz vāķēšanai. Gatavojoties priesteris veic vienkāršus attīrīšanās rituālus: uzlejot sev aukstu ūdeni vai nomazgājoties, kā arī atturoties no gaļas lietošanas.⁶⁰

2.2. Vāķēšana

Sintoisma vāķēšana jeb *cuya sai* (通夜祭, *tsuya sai*) parasti tiek rīkota dienu pirms apbedīšanas ceremonijas. Dažos gadījumos vāķēšana ir radnieku un draugu pulcēšanās bez īpašas aktivitāšu programmas. Citos gadījumos vāķēšana ir veidota ļoti līdzīgi bērēm.⁶¹ Katrā ziņā šī ceremonija iekļauj dažādus rituālus un paražas, kuras tiek vadītas ar priesteru palīdzību.

Pirms ienākšanas telpā sintoisma vāķēšanas laikā sērotājiem ir jāattīra savas rokas un mute ar ūdeni.⁶² Šis rituāls nemitīgi tiek izpildīts viscaur bērū procesā, jo tas ir saistīts ar nāves “nešķīstību”, kuru izstaro mirušā ķermenis. Pirms apbedīšanas cilvēki atkal veic to pašu vienkāršo attīrīšanu. Šis roku mazgāšanas rituāls ir viens no rituāliem, ar ko sintoisma vāķēšana vai bēres atšķiras no budisma. Budistu bērēs dalībnieki šķīstās tikai pēc bērēm (ar sāli), pirms atgriešanās mājās vai darba vietā.⁶³ Šis attīrīšanās rituāls ir analogs rituālam, kas jāizpilda arī pirms ienākšanas sintoisma svētnīcā. Domājams, ka ne tikai nāves “nešķīstums”, bet arī sintoistu priesteru klātbūtne

---

⁵⁸ Norito (祝詞) – rituālas lūgšanas sintoismā, kas ir adresētas konkrētam *kami*.

⁵⁹ **Kenney, Elizabeth.** *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan.* – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 408.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid. p. 409.

⁶³ Ibid.

vāķēšanas laikā pārveido telpu par svētu vietu (tādu pašu kāda ir svētnīca), kura pieprasa regulāru dalībnieku šķīstīšanos visa procesa garumā.

Elizabete Kennija ir sistematizējusi posmus, no kā sastāv sintoisma vāķēšana:

1. Zārka altāris *saidan* (祭壇) ir sagatavots, izvietojot skalotus rīsus, sāli, ūdeni, *sakē*, dārzenus, jūraszāles un kūku ziedojumus. Tāpat ir uzstādīts mirušā foto – svarīgs mūsdienu bērū elements;
2. Telpā ienāk priesteri un sērotāji;
3. Galvenais priesteris vienreiz paklanās, tad sērotāji vienu reizi paklanās visi kopā.
4. Notiek ēdiena ziedojumi;
5. Priesteris veic lūgšanas *saiši* (祭祀, *saishi*) un elēģiju *ruiši* (誄詞, *ruishi*). Šajā brīdī var tikt veikta arī attīrīšanās ceremonija;
6. *Tamaguši* ziedojums: vispirms priesteri, pēc tam galvenais sērotājs, tad radnieki tuvības un statusa secībā, visbeidzot – draugi un citi sērotāji;
7. Ziedojumi tiek noņemti;
8. Galvenais priesteris paklanās, tad sērotāji paklanās reizē;
9. Priesteri atstāj telpu, bet sērotāji paliek klusumā.⁶⁴

No visiem šiem posmiem viens no sarežģītākajiem ir *tamaguši* ziedošana, kas ir svētā *sakaki* koka zars ar iekārtām baltām papīra vai auduma strēmelēm. Pats *tamaguši* simbolizē svētumu un šķīstību. Rituāla kontekstā tas kalpo kā apmaiņas līdzeklis starp *kami*, priesteriem un laicīgajiem cilvēkiem. Bērū laikā *tamaguši* dodas no *kami* (simboliski) pie priestera, tad pie sērotājiem un visbeidzot pie aizgājēja.⁶⁵

Vēl viens svarīgs uzdevums, kas ir jāizpilda vāķēšanas laikā, ir mirušā gara pārvešana uz piemiņas plāksni, kuru sauc par *senrē sai* (遷靈祭, *senrei sai*). Šī procesa laikā mirušā gars tiek izsaukts no ķermeņa un pārvietots uz piemiņas plāksni jeb *rēdži* (靈璽, *reiji*). Arī budistu rituālos

---

⁶⁴ **Kenney, Elizabeth.** *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan.* – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 410.

⁶⁵ *Ibid.* p. 411.

ir līdzīga plāksne, ko sauc par *ihai* (位牌), taču tā ir daudz greznāka nekā sintoisma plāksne. Tieši ar šo rituālu mirušā gars kļūst par *kami*. Tāpēc tieši šajā brīdī sāk lietot pēcnāves vārdu.⁶⁶

2.3. Bēres

2.3.1. Bēru ceremonija

Sintoisma bēru ceremonija tiek saukta par *šinsōsai* (神葬祭, *shinsōsai*). Bēres parasti notiek divas dienas pēc nāves. Tā kā bēres nevar notikt svētnīcās (nāves “nešķīstuma” dēļ), tad tās tiek rīkotas privātmājā, komerciālā bēru zālē, kopienas centrā vai svētnīcai piederošā ēkā, kas atrodas blakus, bet nav tās sastāvdaļa.⁶⁷

Bēru ceremonijas elementu galvenā sastāvdaļa ir zārks kā altāra pamats. Ap zārku ir izvietoti: mirušā fotoattēls, karogs ar aizgājušā vārdu, “aizsargājošs” zobens, melni lakotu koka tupeļu pāris, kas novietots pie mirušā galvas. Tiek izvietoti arī ēdienu ziedojumi (aizgājēja mīļākais ēdiens, sāls, ūdens, rīsi, dārzeņi, augļi un saldumi). Šis zārka altāris ir uzstādīts telpas aizmugurējā daļā. Ap šo teritoriju var tikt noklāti “aizkari” jeb *šimenava* (注連縄, *shimenawa*), blakus zārkam stāv balti un dzeltenī karogi, bet priekšā ir gaismiņas un *sakaki*.⁶⁸

Autore, ievācot informāciju par sintoisma bēru ceremonijas norisi, atzīmēja svarīgākos posmus un notikumus bērēs (pēc kārtas):

1. Sērotāji šķīstās, mazgājot rokas un muti;
2. Sērotāji ieiet bēru ceremonijas vietā un ieņem savas vietas. Ja ir mūziķi (kas parasti ir sintoistu priesteri), viņi ieiet telpā pēc sērotājiem;
3. Telpā ienāk galvenais priesteris *saišu* (祭主, *saishu*). Dalībnieki noliecas priesterā virzienā;
4. Priesteri uzsāk attīrīšanās rituālu *šūbacu no gi* (修祓の儀, *shūbatsu no gi*). Priesteri attīra telpu, ziedojumus un dalībniekus. Dalībnieki dziļi noliecas, kamēr priesteri veic attīrīšanu;

---

⁶⁶ Kenney, Elizabeth. *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan*. – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 411-412.

⁶⁷ Ibid. p. 414.

⁶⁸ Ibid. p. 415.

5. Priesteri dāvina pārtikas ziedojumus un karogus; *gagaku* (雅楽)⁶⁹ mūzika var tikt atskaņota dzīvā izpildījumā vai ierakstā;
6. Priesteri ziedo *gohē* (御幣, *gohei*) jeb koka nūjiņas, kurām pievienoti zigzaga formas balta papīra strēmeles;
7. Galvenais priesteris izpilda elēģiju, slavējot mirušā dzīvi, un lūdz, lai mirušais varētu atpūsties mierā un kļūt par aizbildnības *kami*, lai pārraudzītu savus pēcnācējus, tāpat kā viņa paša senči;
8. “Slavas dziesmas” izsaka priestera palīgs. Viņš sniedz īsu biogrāfiju un ataino aizgājēja tikumus;
9. Sērotāji veic mirušā godināšanu;
10. *Tamaguši* ziedojums. Vispirms galvenais priesteris ziedo *tamaguši* altārim, tad to dara citi priesteri, galvenais sērotājs, ģimenes locekļi un citi viesi;
11. Priesteri noņem *gohei*, pēc tam ēdiena ziedojumus;
12. Priesteri atstāj telpu.⁷⁰

2.3.2. Bēru ceremonijas procesija

Bēru procesija ir izbraukšana no mājas vai citas bēru ceremonijas vietas un došanās uz krematoriju vai apbedīšanas vietu. Bēru procesija tiek saukta par *sōrecu* (葬列, *sōretsu*). Bēru procesija sākas ar to, ka zārks tiek iznests no mājas un ievietots katafalka mašīnā. Vēl pavisam nesen gan budistu, gan sintoistu bērēs zārku paši apbedītāji veda līdz kapa vietai vai uz krematoriju.⁷¹

Džindža Hončō rokasgrāmatā ir sniegtas šādas vadlīnijas bēru gājienam kājām ar palankīna tipa zārku:

1. Viens cilvēks vada gājienu *dzenku* (前驅, *zenku*);
2. Viens vadītājs *sendō* (先導);
3. Divi lāpu nesēji;

⁶⁹ Gagaku (雅楽) – viens no japāņu klasiskās mūzikas žanriem, kas tiek saukts par galma mūziku un ko parasti izpilda imperatora pilī.

⁷⁰ Kenney, Elizabeth. *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan*. – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 415-416.

⁷¹ Ibid. p. 418.

4. Divi slotu nesēji;
5. Divi *sakaki* nesēji;
6. Divi karogu nesēji – viens ar dzeltenu karogu (labajā pusē) un otrs ar baltu karogu (kreisajā pusē);
7. Vēl divi karogu nesēji – dzeltens karogs (kreisajā pusē) un balts karogs (labajā pusē) – pretēji pirmajam karogu nesēju pārim;
8. Viens sintoistu priesteris vai rituālu vadītājs *saīn* (祭員, *saiin*);
9. Mūziķi (spēlē mūziku, ejot);
10. Divi rituālu vadītāji;
11. Priestera palīgs;
12. Galvenais priesteris;
13. Divi cilvēki nes *sakaki* kokus, kuri izrakti ar neskartām saknēm un uz kuru zariem piestiprināti zīda vai papīra pavedieni *nekodži sakaki* (根掘榊, *nekoji sakaki*);
14. Divi cilvēki nes mākslīgos ziedus;
15. Divi cilvēki nes dzīvus ziedus;
16. Divi cilvēki nes *sakaki* zarus;
17. Viena persona nes karogu, uz kura uzrakstīts mirušā vārds;
18. Viena persona nes medaļas un apbalvojumus, ko aizgājējs ir saņēmis savā dzīvē;
19. Viena persona nes mirušā fotogrāfiju (nav obligāti);
20. Zārks tiek nests uz četru cilvēku pleciem, ar zārka kājgali pa priekšu;
21. Divi cilvēki nes solus, kad procesija sasniegs kapa vietu, tad zārks tiks uzlikts uz tiem;
22. Viens cilvēks nes kurpes;
23. Viena persona nes koka kapu zīmi;
24. Divi lāpas nesēji;
25. Galvenais sērotājs;
26. Divi pavadoni;
27. Ģimenes locekļi;
28. Radnieki;
29. Citi sērotāji;

30. Persona, kas noslēdz gājienu.⁷²

Senāk sintosima bērū procesija notika naktī. Tagad procesijas notiek dienas gaismā, lāpu un lanternu nesējiem nenodrošinot gaismu ar saviem spīdekļiem. Ir vairāki veidi, kā izprast nakts nozīmi sintoismā: 1. Tumsa slēpj nāves “nešķīstību” un ierobežo tās izplatību; 2. Tā kā *Jomi* zeme darbojas pretēji dzīvo pasaulei, tad lai mirušie tur nonāktu dienas laikā, viņiem šī pasaule ir jāatstāj nakts laikā; 3. *Jomi* zeme ir tumša un ēnaina vieta, tāpēc šīs pasaules nakts ir vispiemērotākā gaisotne, lai mirušais pārceltos uz nedzīvo pasauli.⁷³

2.3.3. Kremēšana vai apbedīšana

Budisms ienāca Japānā ar ideju par kremēšanu, pirms tam japāņi apbedīja mirušos. Pārsteidzošs piemērs ir Meidži laika valdības izsludinātais aizliegums kremēt, kas tika ieviests 1873. gadā, bet tika atcelts 1875. gadā. Tas tika pamatots kā veids, lai aizsargātu sabiedrības veselību no krematorijas dūmu kaitīgās ietekmes, vienlaikus izbeidzot to, ko konfūcisti un sintoisti kopš seniem laikiem bija uzskatījuši par amorālu budistu praksi.⁷⁴ Pirmkārt, šis aizliegums bija saistīts ar to, ka sintoisms, sākot ar Meidži periodu, kļuva par valsts sintoismu, otrkārt, tā laika valdība vēlējās nostiprināt valsts sintoisma pozīcijas ikvienā jomā. Taču mūsdienās pieņemts gan kremēt, gan apglabāt sintoisma tradīcijās. Vairāk gan cilvēku izvēlas kremēt, kas Japānas ģeogrāfiskā rakstura dēļ vienkārši ir racionālāka izvēle.

Kamēr notiek kremēšanas vai apbedīšanas process, tikmēr mājās palikušie radnieki un citi sērotāji, kas nav devušies uz krematoriju, demontē bērū altāri. Laikā, kad ķermenis tiek kremēts, tuvinieki, kas atrodas mājās, rīko ziedojumus un sagatavo dzīvesvietu mirušā garam. Priesteri ar rituāliem attīra senču altāri, ģimeni, citus sērotājus, mājas iekšpusi, ārpusi un apkārtējo teritoriju, izmantojot attīrīšanas zizli un karstu sālsūdeni.⁷⁵ Tiek izlikti tie paši ierastie gan ēdiena, gan priekšmetu ziedojumi.

Krematorijas iekšpusē zārku novieto krāsns telpas durvju priekšā. Lai aizietu no šīs pasaules mirušā ķermenis tiek virzīts krāsns telpā ar kājām pa priekšu, pretēji cilvēka ienākšanai šajā pasaulē.

---

⁷² **Kenney, Elizabeth.** *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan*. – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 419-420.

⁷³ *Ibid.* p. 420-421.

⁷⁴ **Bernstein, Andrew.** *The Modernization of Death in Imperial Japan*. New York: Columbia University, 1999. p. 15.

⁷⁵ **Kenney, Elizabeth.** *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan*. – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 421.

Ir izlikti ziedojumi: *sakaki*, skaloti rīsi, sāls, ūdens un *sakē*. Šajā pēdējā atvadīšanās brīdī no mirušā ir sapulcējušies tikai tuvākie radnieki un draugi. Kad sintoistu priesteris ir izteicis pēdējo lūgšanu *saidži* (祭詞, *saiji*), tad priesteris, galvenais sērotājs un daži vai visi sērotāji ziedo *tamaguši*. Galvenais sērotājs var nospriest pogu, lai sāktos degšanas process.⁷⁶

Pēc kremēšanas sintoisti, tāpat kā budisti, veic “kaulu” izņemšanu no pelniem, ko sauc par *kocuage* (骨揚げ, *kotsuage*). Izmantojot irbulišu pāri – vienu no koka, otru no bambusa, galvenais sērotājs izņem kaulus no pelniem: vispirms kājas, tad gurnus, muguru, zobus un galvaskausu. Kaulu savākšana, izmantojot irbulišus, un to ievietošana urnā tiek salīdzināta ar augli dzemdē, bet ar galvu augšpusē, padarot to pretēju dzimšanas stāvoklim. Mirušie atdzims viņā saulē.⁷⁷

Agrāk pelnu urnas “iezārkošana” notika tajā pašā dienā, kad tika veikta kremācija. Tagad ģimenei ir ierasts pelnus turēt mājās piecdesmit dienas (vai pat ilgāk). Iespējams šī tendence dzīvot kopā ar aizgājēja pelniem atspoguļo mazāku satraukumu par nāves “nešķīstību”.⁷⁸

Ja izvēlas aizgājēju nevis kremēt, bet apbedīt, tad *Džindža Hončō* rokasgrāmata piedāvā sekojošas instrukcijas:

1. *Šimenava* virves ir jāuzstāda, lai iezīmētu kapa laukuma teritoriju. Divas laternas ir uzstādītas pie ieejas. Balti un dzelteni karogi stāv pa kreisi un pa labi. *Sakaki* un citas lietas, kas atvestas no bēru ceremonijas vietas, ir izliktas;
2. Zārku nogādā apbedīšanas kapa vietā un novieto tā priekšā uz diviem soliem;
3. Zārku nolaiž kapa vietā. Pēc tam ievieto karogu ar aizgājēja vārdu, kapa uzrakstu *boši* (墓誌, *boshi*), galvenā sērotāja nūju *cue* (杖, *tsue*) un sēru drēbes;
4. Galvenais sērotājs kapa vietā ieber nedaudz zemes, tad to veic arī ģimenes locekļi un tuvi radnieki;
5. Uzstāda kapa zīmi;
6. Visi, lai attīrītos, veic roku mazgāšanas rituālu;
7. Galvenais priesteris noliecas;
8. Priestera palīgi dod ziedojumus;

⁷⁶ **Kenney, Elizabeth.** *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan*. – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 421-422.

⁷⁷ *Ibid.* p. 423.

⁷⁸ *Ibid.*

9. Galvenais priesteris noskaita *norito*;
10. Galvenais priesteris, galvenais sērotājs un ģimenes locekļi, un tuvi radnieki ziedo *tamaguši*;
11. Priestera palīgs noņem ziedojumus;
12. Galvenais priesteris noliecās, apglabāšana ir beigusies, visi dodas prom.⁷⁹

2.4.Laiks pēc bēru ceremonijas

Dienu pēc bērēm tiek rīkots īss rituāls, lai mirušā garam paziņotu, ka apbedīšana ir notikusi veiksmīgi. Šis rituāls iezīmē aizgājēja nu jau senča lomas ieņemšanu. Rituāla galvenais mērķis ir svarīgs: mirušajam tiek paziņots, ka viņam ir viss kārtībā un viņš patiešām ir miris, un tiek atgādināts, ka vairs nevajag mēģināt ienākt pa durvīm, kuras nu jau ir slēgtas.⁸⁰

Giļjermo Kvartučī (Guillermo Quartucci) savā pētījumā ir minējis, ka nākamo 49 dienu laikā *kamidana* altārim tiek ziedoti ziedi, vīraks un ēdiens, bet pārējiem senčiem tiek lūgts uzņemt tikko ienākušo dvēseli viņu paspārnē.⁸¹ Taču Elizabete Kennija nav minējusi vīraku (kas vairāk saistīts ar budistu praksi). Viņa raksta, ka piecdesmit dienas mirušajam tiek doti ziedojumi. Šie “pagalvja rotājumi” (kas tika aprakstīti iepriekš) tiek izlikti arī pēc mirušā apbedīšanas. Sintoisma ziedojumi ir jau minētie – *sakaki*, skaloti rīsi, sāls, ūdens un *sakē*. Var izmantot arī sveces, augļus un rīsu “klimpas” (*dango* 団子).⁸²

Dienā pēc piecdesmitās dienas piemiņas dievkalpojuma mirušajam tiek veikta šķīstīšanās ceremonija, lai attīrītu māju no nāves “nešķīstības”. Dažos gadījumos šī attīrīšana tiek veikta simts dienas vai gadu pēc nāves, bet katrā ziņā šis ir īpašs sintoisma rituāls.⁸³ Priesteris veic tos pašus attīrīšanas rituālus, cenšoties atbrīvoties no nāves “nešķīstības”.

⁷⁹ **Kenney, Elizabeth.** *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan*. – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 422-423.

⁸⁰ *Ibid.* p. 424.

⁸¹ **Quartucci, Guillermo.** *Ritos funerarios en Japón*. – “Estudios de Asia y Africa”, 1988., Vol. 23, No. 3 (77), pp. 424-430. p. 428.

⁸² **Kenney, Elizabeth.** *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan*. – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 424.

⁸³ *Ibid.*

3. ZIŅU PAR IMPERATORA NĀVI SATURS UN POLITISKAIS KONTEKSTS

Lai veiktu preses ziņu analīzi, autore izmantoja 1989. gada laikrakstus kā pirmavotus, kuros atspoguļota Japānas imperatora Hirohito (裕仁) nāve (07.01.1989.) un apbedīšanas ceremonija (24.01.1989.). Japānas imperatora Hirohito nāve 1989. gadā bija nozīmīgs notikums ne tikai Japānas valsts nacionālā līmenī, bet arī globālā mērogā, jo Hirohito bija valdījis Japānā ilgus gadus (1926-1989) un sarežģītā vēstures periodā: pirms II pasaules kara, kara laikā, ASV okupācijas laikā, kad Japāna centās atgūties pēc zaudējuma karā, kā arī straujās ekonomiskās izaugsmes laikā.

Kamēr Hirohito gulēja, aizejot no šīs dzīves, Fukiages pils iekštelpās, tikmēr japāņu mediji cenzēja sevi, apspiežot imperatora lomu Japānas militārās agresijas izraisīšanā. Citur, Āzijā un Eiropā, plašsaziņas līdzekļi koncentrējās, uzsverot gandrīz tikai uz viņa kara lomu un to kā japāņu amatpersonas ir izvairījušās no šīs pagātnes.⁸⁴ Kādas tad ir bijušas galvenās iztirzātās tēmas gan japāņu, gan Rietumu 1989. gada presē 7. janvārī, par to vēstīs šī nodaļa.

Analīzē tika izmantoti divi lielākie Japānas laikraksti – *Asahi Shimbun* (朝日新聞), *Yomiruri Shimbun* (読売新聞), ASV laikraksti *The New York Times* un *Los Angeles Times* un laikraksti latviešu valodā: *Rīgas Balss*, *Padomju Jaunatne* un *Latvija Amerikā*.

3.1. Japānas presē: *Yomiruri Shimbun* un *Asahi Shimbun*

Autore izvēlējās veikt analīzi, balstoties uz *Yomiruri Shimbun*, *Asahi Shimbun* izdevumiem, jo tie ir vieni no lielākajiem laikrakstiem Japānā, tie publicē rakstus gan japāņu, gan angļu valodā. Pēc 2016. gada statistikas datiem, ko ir apkopojusi *World Association of News Publishers*, ir redzams, ka japāņu laikraksti *Yomiruri Shimbun* un *Asahi Shimbun* ir pasaulē lielākās avīzes – tām ir lielākā tirāža dienā.⁸⁵ Tātad šīs ir populārākās un ietekmīgās avīzes Japānā.

Par Japānas imperatora Hirohito nāvi 1989. gada 7. janvārī japāņu presē, protams, ir daudz rakstīts, daudz vairāk nekā visā pasaulē kopā, taču informācija rakstos ir visai līdzīga, jo šis tomēr ir nāves fakts, kas japāņu gadījumā netika iepīts intrigu virpulī, bet paziņots tautai ar cieņu pret imperatoru un viņa ģimeni. Ar LNB AsiaRes darbinieku laipnu palīdzību autore ieguva piekļuvi

⁸⁴ **Bix, Herbert P.** *Hirohito and the Making of Modern Japan*. New York, NY: HarperCollins, 2000. p. 684-685.

⁸⁵ **Milosevic, Mira.** *World Press Trends 2016*. Paris: WAN-IFRA, 2016. p. 58. http://anp.cl/wp-content/uploads/2017/02/WAN-IFRA_WPT_2016_3.pdf [skatīts 30.04.2020.]

šiem rakstiem. Lai gan to skaits bija ierobežots, un pati darba autore tiešā veidā nespēja veikt rakstu atlasu un izvēli, taču šo avotu analīze ir būtiska darba kvalitātes un oriģinalitātes pamatā.

Autore analizēja četras slejas, kas vēsta par Japānas imperatora aiziešanu aizsaulē. Trīs slejas no laikraksta *Asahi Shimbun*, no tām divas angļu valodā, kas savā starpā ir teju identiskas gan saturiski, gan ar nosaukumu “Emperor dies”. Trešā sleja ir japāņu valodā ar nosaukumu 「天皇陛下崩御」 (Viņa Majestātes imperatora nāve). Ceturtā sleja ir no *Yomiruri Shimbun* avīzes japāņu valodā, ar tādu pašu nosaukumu, kāds ir trešajai slejai. *Asahi Shimbun* laikrakstā paziņojumiem par nāvi ir vienkāršāks saturs, tajos nav iekļauta lieka informācija un nav atstāstīti imperatora dzīves pagātnes notikumi, turpretī *Yomiruri Shimbun* ir sagatavojis lielu un detalizētu sleju, stāstot par un ap Japānas tikko aizgājušo imperatoru Hirohito. Jāpiebilst, ka šiem rakstiem nav norādīts autors nevienā no avīzēm.

Pirms tekstu analīzes būtu vērts raksturot japāņu avīžu vizuālo noformējumu, kas krasi atšķiras no Rietumos ierastā. Veicot pētījumu, sleju noformējums autorei sagādāja grūtības, jo, pirmkārt, avīzes ir drukātas virzienā no augšas uz leju, no labās puses uz kreiso, radot neskaidrības par to, kur teksts lasāms tālāk; otrkārt, vairāku mazāku apakšrakstu izvietojums slejā nešķita racionāls; treškārt, sleja satur vairākus virsrakstus un apakšvirsrakstus, kas izvietoti rakstu vidū, tādējādi traucējot uztvert, kas ir viens un tas pats raksts un kas ir jau cits; ceturtkārt, avīžu kopijas nav visai kvalitatīvas, bija grūti salasāmās, t.i., bija sarežģīti, bet dažos gadījumos pat neiespējami noteikt japāņu rakstzīmi, tāpēc tekstu nevarēja iztulkot pilnībā.

Analizējot laikraksta *Asahi Shimbun* trīs slejas (no kurām divas ir principā vienādas – angļu valodā), autore atlasīja galvenās iztirzātās tēmas: 1) nāves fakta paziņošana; 2) slimības gaita; 3) imperatora mūža darbs un tā nozīme Japānai; 4) jaunais imperators; 5) jaunā ēra; 6) bērnu plānošana.

Laikrakstā *Asahi Shimbun* japāņu valodā rakstītā sleja ar nosaukumu 「天皇陛下崩御」 (“Viņa Majestātes imperatora nāve”) satur dažādus apakšvirsrakstus, kas spilgti ataino galvenās minētās tēmas: “87. [dzīves] gada agrā rītā strauji pasliktinājās veselības stāvoklis”; “Kronprincis Akihito (明仁) kāpj tronī”; “Viņa Majestāte imperators mira Fukiage (吹上) imperatora pilī, savā

rezidencē, 7. janvārī 6:33 no rīta, adenokarcinomas⁸⁶ dēļ. Viņš bija 87 gadus vecs. Viņa pilnvaru laiks bija 62 gadi.”; “Vētrainā *Šōvas* (昭和, *Shōwa*) laikmeta beigās”.

Asahi Shimbun japāņu valodā rakstītā sleja ar nosaukumu “Viņa Majestātes imperatora nāve” iesākas ar imperatora nāves paziņojumu, skaidrojot, ka Viņa Majestāte, kas atradās komatozā stāvoklī, nespēja atgūties 7. datuma rītausmā, kad viņa stāvoklis pēkšņi nonāca kritiskās briesmās.⁸⁷ Japāņu avīze sīki iedziļinās slimības attīstības gaitā, kas noveda pie nāves, jo pirms tam neviens īsti neko nezināja par imperatora slimību, līdz patiesība par to tika atklāta oficiāli nāves dienā. *Asahi Shimbun* stāsta, ka saasinājumi imperatora veselības stāvoklī sākās 63. Šōvas ēras gadā, tas ir, 1988. gada 19. septembrī pēc asins pārliešanas pusnaktī, cīņai ar slimību ilgstot trīs ar pus mēnešus, šajā laikā atkārtoti rodoties iekšējo orgānu un zarnu asiņošanai.⁸⁸ Imperatoram tika veikta operācija jau 1987. gadā⁸⁹, bet tad Imperatora ģimenes aģentūra paziņoja, ka tas bija “hronisks aizkuņģa dziedzera iekaisums”, lai gan patiesībā tas bija 12 pirkstu zarnas vēzis.⁹⁰

Līdz ar Hirohito nāves paziņošanu *Asahi Shimbun* piemin arī viņa dzīvi, karjeru un nozīmi Japānas vēsturē, atzīmējot, ka Hirohito ir bijis visilgāk valdošais imperators, kā arī visilgāk dzīvojušais, ar vētrainu dzīves stāstu, kļūstot “no Japānas impērijas galvas simbola līdz Japānas tautas integrācijas simbolam”, “no absolūti neaizskaramā, *klātesošā dieva līdz cilvēkam - imperatoram*”.⁹¹ Tautā tiek īpaši cienīts Hirohito devums pēckara Japānai: “Viņš kļuva par pirmo imperatoru, kas devās vizītēs uz ASV un Eiropas valstīm, dodot ieguldījumu starptautiskās labvēlības nodrošināšanā. Viņa sirsnīgā personība guva plašu respektu gan no cilvēkiem Japānā, gan ārpus tās robežām.”⁹²

Aizejot Šōvas ērai un Japānas imperatoram, japāņiem aktuāls bija jautājums, kāds tad ir Japānas jaunais imperators un kā sauks jauno ēru? Vizuālam ieskatam par nāves dienas notikumiem autore izmantoja arī NHK jeb Japānas Raidorganizācijas korporācijas (日本放送協会, *Nippon*

---

⁸⁶ Adenokarcinoma – ļaundabīgs dziedzerepitēlija audzējs. (Skat. <https://tezaurs.lv/#/sv/adenokarcinoma>)

⁸⁷ Tennō Heika hōgyo / 「天皇陛下 崩御」. *Asahi Shimbun sokuhō* / 朝日新聞速報, 07.01.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr. 36993 vakara laidiena. p.1.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Japānas imperators Hirohito bija pirmais Japānas imperators vēsturē, kuram tika veikta tāda medicīniska manipulācija kā operācija.

⁹⁰ Tennō Heika hōgyo / 「天皇陛下 崩御」. *Asahi Shimbun sokuhō* / 朝日新聞速報, 07.01.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr. 36993 vakara laidiena. p.1.

⁹¹ Ibid.

⁹² *Emperor Dies: 64-Year Era of War, Peace Ends* – “Asahi Evening News (extra)”, 07.01.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr. 36993 vakara laidiena. p.1.

Hōsō Kyōkai) sagatavoto materiālu, kas atspoguļoja ēru maiņu Japānā.⁹³ Turpretī *Asahi Shimbun* skaidroja, ka pēc Viņa Majestātes nāves kroņprincis Akihito nekavējoties saņēma troni un tika kronēts saskaņā ar konstitūciju un Imperatora ģimenes kodeksu, bet jauno ēru izsludinās ar Ministru kabineta rīkojumu.⁹⁴ *Asahi Shimbun* angļu valodas versijā, raksturojot jauno imperatoru, bija rakstīts, ka “jaunais imperators kā kroņprincis spēlēja lielu lomu, lai veicinātu starptautiskās attiecības, sava tēva vārdā viesojoties ārzemēs gandrīz katru gadu”.⁹⁵ Tajā pašā laikā tiek uzsvērts, ka valdībai ir jābūt gatavoties arī bērū ceremonijai un jānosaka tās datums.

Angļu valodā rakstītās slejas sastāv no līdzīgiem apakšvirsrakstiem: “No valdīšanas kā dievībai līdz vienotības simbolam”; “Šōva – kara un miera ēra – ir beigusies”; “Kroņprincis Akihito manto troni”; “Reigans⁹⁶ izsaka līdzjūtību” un “64 gadus ilgā Šōvas – kara un miera – ēras beigās”. Interesanti, ka līdz ar ziņu par Hirohito nāvi vienai no angļu valodas versijām vēl ir pievienots raksts par ASV prezidenta Ronalda Reigana izteikto līdzjūtību.⁹⁷ Tas, ka šis raksts ir publicēts tieši angļu valodas izdevumā, liecina, cik svarīga un nozīmīga ir ASV paustā līdzjūtība japāņiem, kā arī japāņu vēlmi paust pateicību par ASV līdzjūtības žestu.

Laikraksta *Yomiruri Shimbun* 1989. gada 7. janvāra pirmā sleja ar nosaukumu “Viņa Majestātes imperatora nāve” arī ir veltīta imperatora Hirohito nāves dienai. Galvenās tēmas, kas iztirzātas šajā slejā: 1) nāves fakta paziņošana; 2) slimības gaita; 3) atmiņas par aizgājušo imperatoru; 4) jaunais imperators; 5) jaunā ēra; 6) gatavošanās bērū ceremonijai. Atšķirībā no *Asahi Shimbun* publikācijas, šī sleja ir bagātāka, tā daudz stāsta par Hirohito dzīves gājumu, slimību, jaunā imperatora iecelšanu amatā un biogrāfiju.

Arī *Yomiruri Shimbun* sleja sastāv no dažādiem apakšvirsrakstiem, kas labi ataino saturu un tēmas, piemēram, “87 gadus vecs, vēzis divpadsmitpirkstu zarnā”; “Jaunā ēra ir *Heisei* (平成)”; “Viņa augstība imperators Akihito”; “Imperatora bērū ceremonija kā valstisks pasākums notiks ap

---

⁹³ Sk. arī: Shōwa kara Heisei e / 昭和から平成へ . (1989) NHK Ākaibusu / (1989) NHK アーカイブス.

https://www2.nhk.or.jp/archives/tv60bin/detail/index.cgi?das_id=D0009030227_00000 [skatīts 08.04.2020.]

⁹⁴Tennō Heika hōgyo / 「天皇陛下 崩御」 . *Asahi Shimbun sokuho* / 朝日新聞速報, 07.01.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr. 36993 vakara laidiena. p.1.

⁹⁵ *Emperor Dies: 64-Year Era of War, Peace Ends* – “Asahi Evening News (extra)”, 07.01.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr. 36993 vakara laidiena. p.1.

⁹⁶ Ronalds Reigans – ASV presidents (1981-1989).

⁹⁷ *Emperor Dies: Reagan extends Condolences*. – “Asahi Evening News (extra)”, 07.01.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr. 36993 vakara laidiena. p.1.

24. februāri Šindžuku Gjoen (新宿御苑, *Shinjuku Gyoen*)”; “Jaunā imperatora un Viņas Majestātes imperatores biogrāfija”.

Izsludinot nāves faktu *Yomiruri Shimbun*, tāpat kā *Asahi Shimbun* sāk ar faktuālajām ziņām – nāves laiks, vieta, imperatora nodzīvotais dzīves ilgums, nāves iemesls, taču tālāk turpina stāstīt par to, kādas pārmaiņas valstī nesusi šī nāve – pie varas ir nācis imperators Akihito un viņa sieva Mičiko (美智子, *Michiko*) un jauno ēru sauks *Heisei*.

Tālāk raksts sīkāk iztīrā imperatora slimības gaitu, rakstot, ka pēc nāves paziņojuma tautai 7:55 imperatora ārsts Takagi Akira (高木顕) nolasīja garus ziņojumus par slimības attīstības gaitu līdz pat imperatora nāves brīdim: “Tomēr viņa fiziskais vājums progresēja dienu no dienas, un kopš pagājušā gada novembra beigām viņa apziņas traucējumi bija progresējuši tik tālu, ka viņš spēja tikai gulēt.”⁹⁸ Tas bija svarīgs skaidrojums japāņu tautai, kas pēc ilgās neziņas to bija pelnījusi.

Protams, pēc nāves paziņojuma seko emocijas un atmiņas par aizgājušo laiku. Akcentējot “divas Japānas”, tātad arī divus imperatora dzīves periodus – vienu, kas saistīts ar drūmo kara laiku, un otru ar gaišo periodu, atdzimušo nāciju un valsti. *Yomiruri Shimbun* atstāsta notikumus II pasaules kara beigās pēc atombumbu nomešanas uz Hirosimas (広島, *Hiroshima*) un Nagasaki (長崎) pilsētām, kad imperators, pieņemot Postdamas deklarāciju, pasludināja Japānas kapitulāciju. Pēc kara daudzi uzskatīja, ka imperatoram ir jāuzņemas atbildība par notikušo, bet tikmēr Hirohito atteicās no sava dievišķā titula (1946) un kļuva par valsts simbolu.⁹⁹

Jaunajam imperatoram Akihito ir veltīts vesels raksts, iekļaujot viņa un dzīves biedres Mičiko biogrāfiju, kā arī stāstot par troņa saņemšanu, nekavējoties pēc tēva aiziešanas. *Yomiruri Shimbun*, vēstot par kronēšanas ceremoniju, raksta, ka Akihito kļuvis par Japānas imperatoru tik vien kā 4 minūšu ilgā, svinīgā kronēšanā, kuras beigās ceremonijas zāli pametis jau kā jaunais imperators, savu tikko mantoto imperatora regāliju – zobena un dārgakmeņa – un ģimenes pavadībā.¹⁰⁰ Arī jaunās ēras maiņa ir svarīgs temats, par ko stāsta *Yomiruri Shimbun*. Rakstā pieminēts, cik sarežģīts

---

⁹⁸ Tennō Heika hōgyo / 「天皇陛下 崩御」. *Yomiruri Shimbun* / 読売新聞, 07.01.1989. Pielikums pie *Yomiuri Shimbun* Nr. 40438 vakara laidiena. p. 1.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Ibid.

Japānas valdībai ir bijis ēras nosaukuma izvēles process, kura rezultātā pēc ilgām diskusijām tika pieņemts lēmums par jauno nosaukumu – “Heisei”.

Visbeidzot – jautājums par bēru ceremoniju un gatavošanos tai. Kā vēsta *Yomiruri Shimbun*, tad tūlīt pēc Viņa Majestātes imperatora nāves Imperatora ģimenes aģentūrai un Ministru kabinetam bija jāizveido “Bēru ceremonijas komiteja”. Tika izteikti minējumi par bēru datumu, ka tas varētu būt ap 24. februāri un valsts ceremonija notiktu Šindzuku Gjoen parkā. Par apbedīšanas vietu izvēlēta Musaši imperatora ģimenes kapsēta (武蔵陵墓地, Musashi ryōbochi), Hačiōdži (八王子市, Hachiōji) pilsētā.¹⁰¹

3.2. ASV presē: *The New York Times* un *Los Angeles Times*

Autore ir izvēlējusies izmantot tieši šos ASV laikrakstus, jo, pirmkārt, šie ir tie Rietumu laikraksti, kas ir aprakstījuši šos notikumus visspilgtāk, otrkārt, šie laikraksti dod digitālu pieejamību saviem izdevumiem, treškārt, tie ir vieni no lielākajiem laikrakstiem ASV, kā arī lasītākajiem ārpus ASV robežām, kas liecina par uzticamību un profesionalitāti, ceturtkārt, ASV sabiedrībai ir gluži dabiska interese par notikumiem Japānā un to atspoguļošanu, kas saistīta tuvajām Japānas un ASV attiecībām (gan okupācijas periodā, gan kā sabiedrotajām vēlāk), tādējādi šo laikrakstu veidotājiem ir pieredze un izpratne Japānas iekšējos jautājumos.

Par Japānas imperatora Hirohito nāvi *The New York Times* arhīvā glabājas vairāki raksti, taču autore analīzei izvēlējās šos: Deivida E. Sangera (*David E. Sanger*) raksts “Tokyo Takes News Solemnly, but in Stride”, Sūzanas Čiras (*Susan Chira*) raksts “Hirohito, 124th Emperor of Japan, is Dead at 87” un “At End of an Era, Prayers in Tokyo”. Autore izvēlējās analizēt šos rakstus, ņemot vērā rakstu satura atbilstību, kas šajā gadījumā ietvēra informāciju par imperatora Hirohito nāvi.

Analizējot *The New York Times* rakstus, autore atklāja vairākas kopīgas tēmas un iezīmes: 1) nāves fakta paziņošana; 2) sēras valstī; 3) atmiņas par aizgājušo imperatoru; 4) sabiedrības izjūtas un attieksme; 5) ēru maiņa, imperatora maiņa; 6) neziņa par bēru ceremonijas datumu.

Paziņojums par Japānas imperatora Hirohito nāvi 1989. gada 7. janvāra rītā daudziem japāņiem bija kā aukstas dušas šaltis, jo kā *The New York Times* autors Deivids Sangers atzīmē:

---

¹⁰¹ Tennō Heika hōgyo / 「天皇陛下 崩御」. *Yomiruri Shimbun* / 読売新聞, 07.01.1989. Pielikums pie *Yomiuri Shimbun* Nr. 40438 vakara laidiena. p. 1.

“Ziņas par imperatora Hirohito nāvi pienāca pulksten 7:55 no rīta, kad skolnieki devās uz sestdienas skolas nodarbībām un miljoniem zilos uzvalkos ģērbtu birokrātu un biroja darbinieku devās uz darbu”.¹⁰² Sūzana Čira rakstīja, ka “Hirohito nāve iestājās plkst. 6:33 no rīta pēc vairāk nekā gadu ilgas veselības stāvokļa pasliktināšanās. Viņš bija ierobežots vairāk kā trīs mēnešus, atrodoties uz gultas”.¹⁰³ Nāve nebija negaidīta, taču tā savā ziņā iespaidoja ikvienu Japānas iedzīvotāju, jo rakstu autori uzsver, ka Hirohito bija vienīgais imperators, ko japāņi ir pazinuši visas savas dzīves laikā, jo viņš ir valdījis jau no 1926. gada, pēc iepriekšējā imperatora Taišō¹⁰⁴ (大正, *Taishō*) nāves.

Japānā tika noteikts sēru periods tūlīt pēc nāves paziņošanas: “Šorīt Ministru kabinets nolēma izsludināt oficiālu sešu dienu sēru periodu, kura laikā visas valdības institūcijas atturēsies no mūzikas un dejām, izkārs karogus. Pilsoņiem un privātajiem uzņēmumiem valdība rosina ievērot divu dienu sēru periodu”.¹⁰⁵ Iedzīvotājiem, ievērojot sēras, “daudzas neona zīmes, kas parasti iedegas nakts laikā Tokijā, šovakar palika tumšas. Televīzijas ziņu vadītāji tērpās melnās drānās. Ne radio, ne televīzijā nebija redzamas reklāmas, tāpat arī avīzēs”.¹⁰⁶

Hirohito vārdam vienmēr nāk līdzī tumša ēna, arī nāves brīdī tā neatkāpjas. Japāņiem, kā arī pasaules sabiedrībai atmiņas par aizgājušo imperatoru saistās ar 20. gadsimta nežēlīgo II pasaules karu: “Valdīšanas laikā viņa tautu pārņēma militarisms, tā iekaroja lielu daļu Āzijas, karoja pret sabiedroto lielvalstīm, cieta no pasaulē pirmās atombumbas un sāpīgi tika pārbūvēta, un tikai četrus desmitgadu laikā izaugot un kļūstot par pasaulē dinamiskāko ekonomisko spēku”.¹⁰⁷ Šī ēna ir dziļi balstīta uz tautas pasaules uzskatu un paražām, jo japāņi “cienīja viņu [imperatoru] kā saules

---

¹⁰² **Sanger, David E.** *Tokyo Takes News Solemnly, but in Stride.* – “The New York Times”, 07.01.1989. <https://www.nytimes.com/1989/01/07/world/tokyo-takes-news-solemnly-but-in-stride.html?searchResultPosition=6> [skatīts 07.04.2020.]

¹⁰³ **Chira, Susan.** *Hirohito, 124th Emperor of Japan, Is Dead at 87.* – “The New York Times”, 07.01.1989. <https://www.nytimes.com/1989/01/07/obituaries/hirohito-124th-emperor-of-japan-is-dead-at-87.html> [skatīts 07.04.2020.]

¹⁰⁴ Taišō (大正, *Taishō*) – Hirohito tēvs, Japānas imperators no 1912. gada līdz 1926. gadam.

¹⁰⁵ **Chira, Susan.** *Hirohito, 124th Emperor of Japan, Is Dead at 87.* – “The New York Times”, 07.01.1989. <https://www.nytimes.com/1989/01/07/obituaries/hirohito-124th-emperor-of-japan-is-dead-at-87.html> [skatīts 07.04.2020.]

¹⁰⁶ **Chira, Susan.** *At End on an Era, Prayers in Tokyo.* – “The New York Times”, 08.01.1989. <https://www.nytimes.com/1989/01/08/world/at-end-of-an-era-prayers-in-tokyo.html?searchResultPosition=9> [skatīts 07.04.2020.]

¹⁰⁷ **Chira, Susan.** *Hirohito, 124th Emperor of Japan, Is Dead at 87.* – “The New York Times”, 07.01.1989. <https://www.nytimes.com/1989/01/07/obituaries/hirohito-124th-emperor-of-japan-is-dead-at-87.html> [skatīts 07.04.2020.]

dievietes Amaterasu (天照) pēcnācēju (..). Militāristu propagandas ietekmē, balstoties uz [šiem] japāņu mītiem, imperatora vārdā gāja bojā vairāk nekā divi miljoni karavīru”.¹⁰⁸ Tajā pašā laikā japāņi arī novērtē imperatora devumu valsts pārmaiņu laikā, pēc kapitulācijas un jaunas demokrātiskas konstitūcijas pieņemšanas. Kā Japānas tā laika premjerministrs Noboru Takešita (竹下登, *Noboru Takeshita*) izteicās: “Tā [valsts] ir guvusi ievērojamu progresu, pateicoties mūsu cilvēku nenogurstošajiem centieniem, un tagad ir kļuvusi par nozīmīgu starptautiskās sabiedrības locekli. Es visdziļāk jūtu, ka šie sasniegumi ir bijuši iespējami Viņa Aizgājušās Majestātes dēļ, kalpojot kā valsts un tautas vienotības simbolam”.¹⁰⁹

Sabiedrības izjūtas par notikušo ir tieši tādas pašas, kā imperatora Hirohito personības vērtējums – dažādas: “Ap 10:00 no rīta pie pils vieniem no lielākajiem vārtiem parādījās garas rindas, biroja darbiniekiem, kara veterāniem un pārišiem sanākot un sastājoties, lai lūgtos. Viens pusmūža vīrietis, bēdu pārņemts, sabruka vārtu priekšā, atsitoties pret zemi, un tika aiznests prom.”¹¹⁰ Turpretim kāda “75 gadus veca sieviete, kas bija ceļā uz mūziklu, sacīja, ka būtu izšķērdība atteikties no biļetes, kaut arī viņa zina, ka valdība ir lūgusi pilsoņiem atturēties no mūzikas un dejošanas”¹¹¹ sēru laikā.

Līdz ar imperatora Hirohito nāvi ir gaidāma ēru maiņa: “Ministru kabineta galvenais sekretārs Keizō Obučī (小淵 恵三, *Keizō Obuchi*) izskaidroja, ka jaunais valdīšanas laiks (..) sauksies Heisei, aptuveni tulkojot kā *miera sasniegšana*”¹¹², kas nozīmēja, ka oficiāli ir beigusies Šōvas ēra (昭和, *Shōwa*) un tronī ir kāpis jauns imperators. Pirms jaunās ēras, “dienas sākumā notika citi senie rituāli. (..) – valsts ceremonijā sintoisma ieskaņās (..) imperators Akihito (明仁)

---

¹⁰⁸ **Chira, Susan.** *Hirohito, 124th Emperor of Japan, Is Dead at 87.* – “The New York Times”, 07.01.1989. <https://www.nytimes.com/1989/01/07/obituaries/hirohito-124th-emperor-of-japan-is-dead-at-87.html> [skatīts 07.04.2020.]

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ **Chira, Susan.** *At End on an Era, Prayers in Tokyo.* – “The New York Times”, 08.01.1989. <https://www.nytimes.com/1989/01/08/world/at-end-of-an-era-prayers-in-tokyo.html?searchResultPosition=9> [skatīts 07.04.2020.]

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Ibid.

saņēma zobena un dārgakmeņa imperatora regālijas, kā arī imperatora zīmogu un valsts zīmogu”¹¹³, kļūstot par jauno imperatoru.

Noslēdzoties imperatora Hirohito nāves dienai un Šōvas ērai, palika neatbildēts jautājums, kad gaidāma bēru ceremonija: “Šobrīd nav oficiāla bēru datuma paziņojuma, taču valdības amatpersonas ir nolēmušas, ka tās notiks 40-50 dienas pēc Hirohito nāves.”¹¹⁴ Interesantas ir bijušas Japānas televīzijas *NHK* ziņas, ka “(..) valsts bēru ceremonija nenotiks ar sintoisma rituāliem, kas tika veikti, kad nomira Hirohito tēvs imperators Taišō. Jo kopš Japāna ir pieņēmusi jaunu, demokrātisku konstitūciju, valdība vēlas nošķirt visas ceremonijas (..) no pagātnes, kad sintoisms bija valsts reliģija”.¹¹⁵ Vai tā galu galā notika? Autore šo jautājumu aplūkos darba 4. un 5. nodaļā.

Laikrakstā *Los Angeles Times* Sana Džeimsona (*San Jameson*) raksts “From the archives: Japan’s Hirohito, 87, Dies After a Reign of 62 Years”, kas veltīts Japānas imperatora Hirohito nāvei, salīdzinājumā ar *The New York Times* darbiem ir vismaz uz pusi lielāks un ietver lielākoties biogrāfisku informāciju par imperatora dzīvi. Galvenās iztirzātās tēmas rakstā: 1) nāves fakta paziņojums; 2) smagā slimība; 3) tautas sēras; 4) imperatoru maiņa; 5) bēru ceremonijas datums; 6) imperators kā “dievs” – statusa maiņa; 7) imperatora dzīves stāsts un personība.

Laikrakstā *Los Angeles Times* iekļautā informācija un tēmas lielākoties saskanēja ar publikācijām *The New York Times*, vienīgi Sana Džeimsona rakstā svarīgs aspekts bija biogrāfijas izklāsts, ļaujot lasītājam iepazīt imperatoru Hirohito, cik vien avīzē tas iespējams, un atklājot, cik patiesībā smaga dzīve ir bijusi imperatoram: “Kā bērns uzaudzina spartiešu¹¹⁶ vientulībā, saderinājies 17 gados ar 15 gadus vecu princesi, ko viņš bija redzējis tikai vienreiz un bijis izolēts no savas tautas pirmos 45 savas dzīves gadus, Hirohito reiz teica, ka viņa eksistence ir tāda kā *putnam būrī*”.¹¹⁷ Kā tā laika Japānas premjerministrs Noboru Tekešita nacionālajā televīzijas

---

¹¹³ **Chira, Susan.** *At End on an Era, Prayers in Tokyo.* – “The New York Times”, 08.01.1989. <https://www.nytimes.com/1989/01/08/world/at-end-of-an-era-prayers-in-tokyo.html?searchResultPosition=9> [skatīts 07.04.2020.]

¹¹⁴ **Chira, Susan.** *Hirohito, 124th Emperor of Japan, Is Dead at 87.* – “The New York Times”, 07.01.1989. <https://www.nytimes.com/1989/01/07/obituaries/hirohito-124th-emperor-of-japan-is-dead-at-87.html> [skatīts 07.04.2020.]

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ Spartieši – viena no slavenākajām grieķu polisām – Sparta, tā atradās Peloponēsas pussalas dienvidu daļā, tās iedzīvotāji – spartieši. Kareivīga un militarizēta kopiena, kas lielu uzsvāru lika uz zēnu audzināšanu militārā garā jau kopš agras bērnības.

¹¹⁷ **Jameson, San.** *From the archives: Japan’s Hirohito, 87, Dies After a Reign of 62 Years.* – “Los Angeles Times”, 07.01.1989. <https://www.latimes.com/world/asia/la-fg-japan-archive-1989jan07-story.html> [skatīts 07.04.2020.]

uzrunā sacīja: “(..) aizgājušais imperators dedzīgi vēlējās mieru pasaulē un cilvēku labklājību, un viņš pats sevi veltīja šiem ideāliem.”¹¹⁸

3.3. Latviešu valodā izdotajā presē: *Rīgas Balss*, *Padomju Jaunatne* un *Latvija Amerikā*

Autore vēlējās analizēt arī to, ko ir rakstījuši laikraksti latviešu valodā par 1989. gada 7. janvāra Japānas imperatora Hirohito nāvi. Tas, ka par šo notikumu rakstīja arī Latvijā, ļauj noprast, cik tas ir bijis nozīmīgs notikums visā pasaulē, ja ir sasniedzis tālu un mazu tautas pat aiz dzelzs priekškara. Raksti ir publicēti gan LPSR populārākajos izdevumos *Rīgas Balss*, *Padomju Jaunatne* un *Cīņa*, gan arī Kanādas trimdas latviešu izdevumā *Latvija Amerikā*. Autore izvēlējās izmantot tieši šos laikrakstus, jo tie bija vienīgie, kas bija publicējuši rakstus latviešu valodā un latviešu presē, lai pieminētu Hirohito nāves dienu.

Raksti nav lieli apjomā, tie ir vairāk faktuālai informācijai paredzēti, kā arī neviens raksts nav publicēts tieši nāves dienā. Pastāv divu, pat septiņu dienu nobīde, kas liecina par to, ka šis nav bijis aktuāls notikums Padomju Latvijas un trimdas latviešu sabiedrībai, taču tajā pašā laikā to ir bijis svarīgi pieminēt, lai izprastu notiekošo pasaulē. No četriem laikrakstiem tikai vienam rakstam, kas publicēts *Padomju Jaunatne* ar nosaukumu “Krizantēmu troņa saimnieks” ir norādīts autors, un tas ir Āris Jansons. Autoru neminēšana var nozīmēt to, ka raksti un tajos ietvertā informācija ir veidota, izmantojot citus rakstus, ziņu aģentūru materiālus. Šāda pārpublicēšana liecina, ka sagatavotā informācija nav tik būtiska lasītājiem, lai konkrēts autors iedziļinātos un izpētītu tematu, paplašinot informāciju ar savu viedokli un vērtējumiem.

Rīgas Balss, paziņojot Hirohito nāves faktu, līdzīgi kā ASV laikraksti ir rakstījusi par šādām tēmām: 1) nāves fakta apraksts; 2) jaunā imperatora maiņa; 3) sēras; 4) imperators kā “dievs” - statusa maiņa.¹¹⁹

Padomju Jaunatnē raksta “Krizantēmu troņa saimnieks” autors Āris Jansons ir vairāk akcentējis tēmu – “jaunā imperatora un ēru maiņa”, ko vispirms izskaidro ar iepriekšējā imperatora Hirohito nāvi un turpina uzsvērt jaunā imperatora Akihito nākšanu pie varas, iepazīstinot lasītājus

---

¹¹⁸ Jameson, San. *From the archives: Japan's Hirohito, 87, Dies After a Reign of 62 Years*. – “Los Angeles Times”, 07.01.1989. <https://www.latimes.com/world/asia/la-fg-japan-archive-1989jan07-story.html> [skatīts 07.04.2020.]

¹¹⁹ *Miris Japānas imperators.* “Rīgas balss”, Nr. 7, 09.01.1989. <http://periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:palissue:/riba1989n007|article:DIVL224|query:Hirohito%20n%C4%81vi%20Hirohito|issueType:P> [skatīts 08.04.2020.]

ar aprakstiem par viņa dzīvi, ģimeni, izglītību, karjeru un gaidāmo kronēšanu. Par Hirohito ir vēl pieminēts viņa dievišķais statuss.¹²⁰

Laikrakstā *Latvija Amerikā* ir publicēts mazs informatīvs paziņojums, vien daži teikumi, kas sniedz tikai faktuālu informāciju, bet tajā pašā laikā lakoniski iekļaujot svarīgāko: 1) nāves fakta paziņošana; 2) imperatora maiņa; 3) plānotās tradicionālās bēres; 4) sēras valstī un 5) imperators kā “dievs”.¹²¹

Japānas imperatora Hirohito nāve 1989. gada 7. janvārī tiešām simbolizēja ēras beigas – ne tikai japāņiem, bet arī visai pasaulei. Hirohito nomira kā pēdējais no II pasaules kara līderiem, noslēdzot šo pasaules vēstures posmu, kas tik daudziem vēl joprojām atsauc atmiņā rūgtās sāpes un zaudējumu. Tāpēc paziņojums par Hirohito bēru ceremonijas rīkošanu sintoisma tradīcijās izraisīja kritiku un asas diskusijas sabiedrībā, saistot to ar kara laika ideju “atdzimšanu”, kad valsts un reliģija nebija nošķirtas, un sintoisms bija kara propagandas pamatā. Tomēr neskatoties uz negatīvajiem viedokļiem, japāņi ar cieņu pieņēma imperatora Hirohito nāvi un sēru laikā godāja viņa mūža ieguldījumu, kalpojot kā valsts un tautas simbolam, saliedējot nāciju un ceļot tās pašapziņu.

---

¹²⁰ **Jansons, Āris.** *Krizantēmu troņa saimnieks.* – “Padomju Jaunatne”, Nr. 10, 14.01.1989.

http://periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:palissue:/p_001_paja1989n010/article:DIVL143|query:Hirohito%20n%C4%81vi|issueType:P [skatīts 08.04.2020.]

¹²¹ *Japānai jauns valdnieks.* “Latvija Amerikā”, Nr. 2, 14.01.1989. http://periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:palissue:/p_001_xlam1989n02|article:DIVL332|query:Hirohito|issueType:P [skatīts 08.04.2020.]

4. BĒRU CEREMONIJAS NORISES ATSPoguĻojums

Japānas imperatora Hirohito bēru ceremonija notika 1989. gada 24. februārī, tas ir, 48 dienas pēc nāves – 7. janvārī. Kā presē tika atspoguļota bēru ceremonija – to autore analizēja šīs nodaļas ietvarā, balstoties uz tiem pašiem preses izdevumiem, uz kuriem iepriekš, 3. nodaļā: 1) Japānas laikrakstiem - *Asahi Shimbun*, *Yomiruri Shimbun*; 2) ASV laikrakstiem – *The New York Times*, *Los Angeles Times* un *The Washington Post*; 3) Padomju Latvijas laikraksta – *Cīņa*.

4.1. Japānas presē: *Asahi Shimbun* un *Yomiruri Shimbun*

Japāņu laikrakstu sniegtā informācija par imperatora Hirohito bēru ceremoniju 1989. gada 24. februārī nav salīdzināma ar to, ko par šo notikumu rakstīja Rietumu laikraksti. Japānas imperatora nāve japāņiem nozīmē arī ēras maiņu – jaunu posmu visas valsts mērogā. (Mums, rietumniekiem, to neizprast, jo mums ēra ir mainījusies tikai vienreiz.) Laikraksti – *Asahi Shimbun* un *Yomiruri Shimbun* – viena izdevuma ietvaros bēru dienas notikumus atainoja vairākās rakstu slejās, kas īpaši apgrūtināja autores darbu, tāpēc autore izlēma, ka izmantos un analizēs no slejām tikai to, kas attiecas uz pašu bēru ceremoniju un tās laikā veiktajiem rituāliem.

Autore izmantoja trīs laikrakstu izdevumus vairākās rakstu slejās. Divi ir *Asahi Shimbun* izdevumi – viens japāņu valodā (slejas nosaukums – 「昭和天皇「大喪の礼」」 jeb “Šōvas imperatora bēru ceremonija”), otrs angļu valodā (“Imperators Šōva ir apglabāts”), trešais izdevums ir *Yomiruri Shimbun* (「大喪の礼厳かに」 jeb “Svinīgā imperatora bēru ceremonija”).

Lai izpētītu un izanalizētu dienas notikumu gaitu, jo bēru ceremonijas pasākumi notika visas dienas garumā, tika izlemts dienu sadalīt četrās galvenajās daļās: 1) bēru dienas sākums imperatora pilī; 2) bēru procesijas brauciens Tokijas ielās; 3) sintoisma un valsts bēru ceremonijas; 4) imperatora došanās uz mūža mājām. Katrā no šiem apakšpunktiem jeb dienas daļām tika meklēti ceremonijas galvenie notikumi un rituālie pasākumi, lai 5. nodaļā salīdzinātu vispārīgos sintoisma bēru tradīciju rituālus un paražas ar imperatora bērēs veiktajiem. Pastāv arī video materiāli, kas vēsta par imperatora Hirohito bēru dienas notikumiem, tādēļ autore ieskatam un izpratnei izmantoja NHK jeb Japānas Raidorganizācijas korporācijas veidoto reportāžas materiālu no bēru dienas.¹²²

---

¹²² Skat. arī: Shōwa tennō hōgyo / 昭和天皇 崩御. (1989) NHK Ākaibusu / (1989) NHK アーカイブス. https://www2.nhk.or.jp/archives/tv60bin/detail/index.cgi?das_id=D0009030226_00000 [skatīts 08.04.2020.]

Izanalizējot *Asahi Shimbun* laikraksta gan angļu, gan japāņu valodas izdevumus, par bēru dienas sākumu tiek rakstīts, ka tā sākusies agri no rīta imperatora pili plkst. 7:30 ar atvadišanās ceremoniju *Renso todzicu hinkjusai no gi* (斂葬当日殯宮祭の儀, *Renso tojitsu hinkyusai no gi*), kad imperatora ģimene godināja un atvadījās no Hirohito intīmākā gaisotnē, savā lokā.¹²³ *Yomiuri Shimbun* papildina informāciju, ka no rīta imperators un imperatore, un imperatora ģimene piedalījās ceremonijā *Džiša hacuin no gi* (輜車発引の儀, *Jisha hatsuin no gi*), kuras laikā mirušā imperatora Hirohito zārks tika ievietots katafalka automašīnā, gatavojoties bēru procesijai un imperatora pārvešanai no imperatora pils uz bēru ceremonijas vietu.¹²⁴ Diemžēl vairāk informācijas par šīm ceremonijām preses izdevumi nesniedz.

Imperatora bēru ceremonija *Taisō no rē* (大喪の礼, *Taisō no rei*) sākās ar bēru procesiju, kas veda Šōvas imperatoru no imperatora pils uz *Šindzuku Gjoen*,¹²⁵ kad “9:35 katafalks autokolonnu pavadībā pameta imperatora pili”.¹²⁶ Premjerministrs *Noboru Takešita*, imperators, imperatore un imperatora ģimene, izbraucot no imperatora pils vārtiem, veidoja rindu ar aptuveni 30 mašīnām, kuras pavadīja un sargāja vēl 40 blakusvāģu motociklisti.¹²⁷ *Yomiuri Shimbun* ir izveidojis šo autokolonnu uzskatāmu shēmu savā laikraksta numurā, kā arī procesijas maršrutu attēlojumu,¹²⁸ ļaujot izprast procesijas apmērus un saturu. Kad kolonna šķērsoja *Nidžūbaši* (二重橋, *Nijūbashi*) tiltu, Japānas Sauszemes pašaizsardzības spēki izšāva 21 šāviņu lielgabala bēru salūtu bēru mūzikas *Kanašimi no kivami* (哀之極, *Kanashimi no kiwami*) pavadībā, kas nebija skanējusi 62 gadus, kopš imperatora Taišō bērēm.¹²⁹ Procesija ilga 40 minūtes, braucot cauri

---

¹²³ Shōwa tennō *Taisō no rei* / 昭和天皇「大喪の礼」. *Asahi Shimbun* / 朝日新聞, 24.02.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr.37040 vakara laidiena. p.1.

¹²⁴ *Taisō no rei ogozoka ni* / 大喪の礼厳かに. *Yomiuri Shimbun* / 読売新聞, 24.02.1989. Pielikums pie *Yomiuri Shimbun* Nr. 40486 vakara laidiena p. 1.

¹²⁵ Shōwa tennō *Taisō no rei* / 昭和天皇「大喪の礼」. *Asahi Shimbun* / 朝日新聞, 24.02.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr.37040 vakara laidiena. p.1.

¹²⁶ **Motohashi, Junko.** *Envoys From 163 Countries Converge on Tokyo for State Funeral*. – “Asahi Evening News (extra)”, 24.02.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr. 37040 vakara laidiena. p. 2.

¹²⁷ Shōwa tennō *Taisō no rei* / 昭和天皇「大喪の礼」. *Asahi Shimbun* / 朝日新聞, 24.02.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr.37040 vakara laidiena. p.1.

¹²⁸ *Taisō no rei sōretsu* / 大喪の礼葬列. *Yomiuri Shimbun* / 読売新聞, 24.02.1989. Pielikums pie *Yomiuri Shimbun* Nr. 40486 vakara laidiena. p. 2.

¹²⁹ Shōwa tennō *Taisō no rei* / 昭和天皇「大喪の礼」. *Asahi Shimbun* / 朝日新聞, 24.02.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr.37040 vakara laidiena. p.1.

Tokijas centram un atvadoties imperatoram no savas pilsētas un tautas, kas bija pulcējušies lietainās dienas rītā, ieskaujot ielu tās visā garumā.

Autokolonnu procesija ieradās pie Šindžuku Gjoen galvenajiem vārtiem pulksten 10:15. Lai nokļūtu līdz bēru ceremonijas zālei, tad tika atkal veidota bēru procesija – imperatora zārks tika pārcelts uz palankīnu¹³⁰ jeb *sōkaren* (葱華輦), kuru uz pleciem nesa procesijas dalībnieku rindas, kopumā tika izveidota 225 cilvēku liela procesija, tā mēroja 200 metrus no vārtiem līdz bēru ceremonijas vietai.¹³¹ *Asahi Shimbun* angļu izdevums, rakstot par procesijas dalībniekiem, atzīmēja, ka procesiju pamatā veido imperatora ģimenes locekļi, galma pārvaldnieki un sintoistu priesteri: “Tērpi, ko uzvilkuši galma pārvaldnieki un priesteri, ir īpaši šūti, un pēdējo reizi tie redzēti 1927. gada imperatora Taišō bēru procesijas pavadoniem. Tie, kas vadīja bēru procesiju, bija tērpti īpašos kimono, ko sauc par *fusan*. Imperatora ģimenes locekļi bija sēru drānās. Galma pārziņiem mugurā bija tumši pelēkas (..) drānas.”¹³² Bēru ceremonijas procesiju lieliski ir raksturojusi *Asahi Shimbun* avīze, kurā atainoti galvenie procesijas dalībnieki un elementi, kā arī to secība: 1) bēru procesijas vadītājs; 2) dzeltenie un baltie karogu nesēji; 3) divi vairogu nesēju pāri; 4) divi āvu¹³³ nesēju pāri; 5) divi karogi, kas tika izmantoti bēru ceremonijas zāles jeb *sōdžōden* (葬場殿, *sōjōden*) ieejas abās pusēs; 6) divi pāri *ōmasakaki* (大真榺) koki; 7) priesteri un citi dalībnieki; 8) ēdiena ziedojumu lāde; 9) citu ziedojumu lāde; 10) soli; 11) galvenais priesteris; 12) mūziķi; 13) Imperatora ģimenes aģentūras ģenerāldirektors; 14) *sōkaren* jeb palanīks un 51 tā nesējs; 15) palīgi; 16) imperators Akihito; 17) imperatore Mičiko; 18) princese Hitači (常陸, Hitachi) – aizvieto atraitni imperatori; 19) kronprincis; 20) galma pārvaldnieks; 21) imperatora ģimene un radinieki.¹³⁴

Yomiuri Shimbun nedaudz izskaidro procesijas elementus: dzeltenie *ōban* (黄旛) un baltie *hakuban* (白旛) karogi novietoti procesijas sākumā, tad seko vairogi un āvas, kurām atkal seko divi karogu pāri – labajā pusē *gešōtōban* (月像纛旛, *geshōtōban*), kas ir mēness karogs, un kreisajā

---

¹³⁰ Palankīns - segtas nestuves; Eiropā lietoja 17. un 18. gs., Austrumāzijā arī mūsdienās. (skat. <https://tezaurs.lv/#/sv/palank%C4%ABns>)

¹³¹ Shōwa tennō *Taisō no rei* / 昭和天皇「大喪の礼」. *Asahi Shimbun* / 朝日新聞, 24.02.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr.37040 vakara laidiena. p.1.

¹³² **Motohashi, Junko.** *Envoys From 163 Countries Converge on Tokyo for State Funeral*. – “Asahi Evening News (extra)”, 24.02.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr. 37040 vakara laidiena. p. 2.

¹³³ Āva - kara cirvis ar garu kātu un platu asmeni. (skat. <https://tezaurs.lv/#/sv/%C4%81va>)

¹³⁴ **Hozumi, Kazuo.** “Asahi Evening News (extra)”, 24.02.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr. 37040 vakara laidiena. p. 2-3.

pusē *nišōtōban* (日像轟旛, *nishōtoban*), kas reprezentē sauli. Šos karogus *šoguns* (將軍, *shogun*) izmantoja *Heian* (平安/794-1185) periodā laikā par karalauka robežzīmēm.¹³⁵ Baltie un dzeltenie karogi ir nozīmīgi sintoisma bēru procesijas elementi.

Procesija nonāca pie bēru ceremonijas zāles jeb *sōdzōden* pulksten 10:31, kur sākās vairāk kā stundu gara sintoisma ceremonija *Sōdzōden no gi* (葬場殿の儀, *Sōjōden no gi*), kas ilga līdz pat 11:45.¹³⁶ Valdība sadalīja bēres divās daļās, lai atrisinātu strīdīgo jautājumu par valsts un reliģijas funkciju nodalīšanu, kā noteikts ir konstitūcijā.¹³⁷ Procesija izgāja cauri aizkaram, kas nošķīra bēru ceremonijas zāli no skatītājiem. Kamēr imperatora zārks tika novietots bēru ceremonijas zālē, tikmēr melnais aizkars bija aizvērts. Aizkars atvērās, kad imperatora zārks bija sagatavots, tad visi piecēlās kājās, tika atskaņota bēru mūzika un nolikti ziedojumi. Tika veikti lasījumi par imperatora dzīvi, personību un ilgo cīņu ar slimību. Pēcāk Viņa Majestāte (imperators Akihito) jeb galvenais sērotājs (*mošu*) izgāja cauri *torii* vārtiem un iegāja apbedīšanas zālē. Viņš godināja aizgājušo, izsakot piemiņas vārdus *onrui* (御誄) sarunvalodas stilā. Arī citi imperatora ģimenes locekļi veica godināšanu.¹³⁸ Pēc stundas ilgās ceremonijas aizkari atkal tika aizvilkti. Šie aizkari simbolizēja abu ceremoniju – valsts un sintoisma – nodalīšanu, ko paredz konstitūcija. Kamēr aizkari bija aizvilkti, notika gatavošanās valsts bēru ceremonijai: tika noņemti sintoisma simboli – *torii* vārti, kā arī *ōmasakaki* koki.¹³⁹

Pulksten 11:59 Ministru kabineta galvenais sekretārs Keizō Obuči paziņoja par valsts bēru ceremonijas *Taisō no rē* atklāšanu.¹⁴⁰ Šīs sekulārās ceremonijas laikā imperators un imperatore atgriezās bēru ceremonijas zālē, kur imperatoru godināja valstsvīri un ārzemju viesi. Imperators Akihito, izejot zāles priekšā, aicināja ieturēt vienu minūti garu klusuma brīdi par godu

---

¹³⁵ Taisō no yōgo kaisetsu / 大喪の用語解説. Yomiuri Shimbun / 読売新聞, 24.02.1989. Pielikums pie *Yomiuri Shimbun* Nr. 40486 vakara laidiena. p. 2.

¹³⁶ *Farewell to Showa*. – “Asahi Evening News (extra)”, 24.02.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr. 37040 vakara laidiena. p. 2.

¹³⁷ **Motohashi, Junko.** *Envoys From 163 Countries Converge on Tokyo for State Funeral*. – “Asahi Evening News (extra)”, 24.02.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr. 37040 vakara laidiena. p. 2.

¹³⁸ Taisō no rei ogosoka ni / 大喪の礼厳かに. Yomiuri Shimbun / 読売新聞, 24.02.1989. Pielikums pie *Yomiuri Shimbun* Nr. 40486 vakara laidiena p. 1..

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ Shōwa tennō Taisō no rei / 昭和天皇「大喪の礼」. Asahi Shimbun / 朝日新聞, 24.02.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr.37040 vakara laidiena. p.1.

mirušajam.¹⁴¹ Kad valsts ceremonija bija beigusies, aizkars atkal aizvērās un imperatora zārks tika pārvietots uz katafalku, lai dotos ceļā uz apbedīšanas vietu.

Apmēram 10,000 ārzemju amatpersonas un Japānas vadītāji godināja imperatoru līdz pat pulksten 13:10. Autokolonna ar imperatora zārku pameta Šindžuku Gjoen dārzu pulksten 13:40 un pulksten 15:15 ieradās Musaši Imperatora mauzolejā Hačiodži pilsētā, rietumos no Tokijas. Apglabāšanas ceremonija *Rjōšo no gi* (陵所の儀, *Ryōsho no gi*) sākās pulksten 15:20 un turpinājās līdz pat pulksten 20:50. Imperators Akihito un imperatora ģimene vēl veica pēdējo atvadīšanos.¹⁴²

4.2. ASV presē: *The New York Times*, *Los Angeles Times* un *The Washington Post*

ASV laikraksta *The New York Times* arhīvā par Japānas imperatora Hirohito apbedīšanas ceremoniju 1989. gada 24. februārī glabājas divi raksti: “Funeral's Shinto Rite: Specter of the Past” (23.02.1989.) un “With Pomp and on a Global Stage, Japanese Bury Emperor Hirohito” (24.02.1989.), kas ir Sūzanas Čiras (3. nodaļā pieminētās) darbi. Lai gan pirmais raksts ir publicēts dienu pirms Hirohito bērēm, tas ir, 23. februārī, tomēr autore nolēma analizēt šo rakstu, jo tā saturā atklājās sintoisma kā bērū ceremonijas sastāvdaļas atspoguļojums. Turklāt otrs izvēlētais raksts atstāsta bērū ceremonijas dienas notikumus, kas ir šīs nodaļas galvenais fokusa punkts.

Dienu pirms bērēm, 1989. gada 23. februārī *The New York Times* ir publicējis rakstu, kas ir tāds kā “ievadraksts”, iepazīstinot lasītājus pirms nākamajā dienā gaidāmajām Japānas imperatora bērēm ar sintoismu, tā vēsturi, pamatbūtību, tā attiecībām ar Japānas konstitūciju un mūsdienām. Sūzana Čira raksta, ka “sintoisms no lauksaimniecības rituāliem Japānas vēstures rītausmā ir kļuvis par militārās propagandas līdzekli II pasaules kara laikā, līdz kļuvis par šī brīža labdabīgo iemiesojumu, kuru svin visur, sākot ar jaunu māju pamatu veidošanu, beidzot pat ar jaunas beisbola sezonas atklāšanas sākumu”.¹⁴³ Raksta autore uzsver, ka sintoisms ir reliģija, kas sakņojas dabā, tā ir Japānas pamatiedzīvotāju reliģija, bez skaidra ticības apliecinājuma vai nozīmīgiem reliģiskiem tekstiem. “Bet šīs animistiskās ticības pagātnes (..) forma ir pamatā strīdiem, kas virmo ap Hirohito bērēm – vai sintoisma rituālu iekļaušana pārkāpj Japānas pēckara konstitucionālo valsts un reliģijas

---

¹⁴¹ Taisō no rei ogosoka ni / 大喪の礼厳かに. Yomiuri Shimbun / 読売新聞, 24.02.1989. Pielikums pie *Yomiuri Shimbun* Nr. 40486 vakara laidiena p. 1.

¹⁴² **Motohashi, Junko.** *Envoys From 163 Countries Converge on Tokyo for State Funeral.* – “Asahi Evening News (extra)”, 24.02.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr. 37040 vakara laidiena. p. 2.

¹⁴³ **Chira, Susan.** *Funeral's Shinto Rite: Specter of the Past.* – “The New York Times”, 23.02.1989.

<https://www.nytimes.com/1989/02/23/world/funeral-s-shinto-rite-specter-of-the-past.html?searchResultPosition=9>
[skatīts 07.04.2020.]

šķiršanu”¹⁴⁴ – šis ir galvenais rakstā iztirzātais jautājums, kas izpelnījies lielu uzmanību gan Japānā, gan arī citviet pasaulē. S. Čira mēģina izprast, vai reliģija, kuru piekopj visa tauta, kuras rituāli vairs netiek uzverti kā reliģiska rakstura, bet gan vairāk kā kultūras tradīcijas, ir jāvērtē negatīvi, jāatceras, kā agresijas virzītājspēks II pasaules kara laikā, vai tas jāaizmirst? Kā Japānas valdība atrada veidu, kā apiet konstitūciju un pieminēt savu aizgājušo imperatoru sintoisma tradīciju garā, par to stāstīs nākamais raksts.

Galvenās apspriestās tēmas *The New York Times* 24. februāra laikrakstā bija: 1) bērū ceremonijas procesija; 2) sintoisma rituāli bērū ceremonijā; 3) Hirohito un Taišō bērū salīdzinājums; 4) tautas izjūtas; 5) augstie viesi.

Imperatora Hirohito bērū dienas ceremonija sākās jau agrā piektdienas rītā un turpinājās līdz pat vēlam vakaram. Dienas kārtība, kas atklāta rakstā, bija šāda: 1) katafalka izbraukšana no imperatora pils; 2) katafalka brauciens cauri Tokijai (garām “jaunās” Japānas simboliem – parlaments, korporatīvas mītnes, stadions); 3) ierašanās Šindžuku Gjoen; 4) Hirohito zārka ievietošana palankīnā un procesijas veidošana; 4) sintoisma bērū ceremonija; 5) valsts ceremonija; 6) Hirohito zārka vešana uz Hačiōdži, mūža mājām. Autore raksta analīzei izmantos šo dienas kārtību, lai atklātu apbedīšanas ceremonijas galvenos elementus.

“Augstās, caurbjūšās niedru [instrumentu] notis pārtrauca klusumu, kad imperatora katafalks pārbrauca pāri akmens tiltam un izbrauca cauri imperatora pils vārtiem”¹⁴⁵, tā iesākās bērū diena. Tauta izrādīja cieņu, nolieca galvas vai vienkārši klusumā pieminēja aizgājušo ēru un imperatoru. “Gaiss drebēja no lielgabalu skaņas, un pūtēju orķestris spēlēja bērū dziesmas, kas tika sacerētas Hirohito vecvecmāmiņas bērū ceremonijai 19. gadsimtā”.¹⁴⁶ Salīdzinājumā ar iepriekšējo imperatoru bērēm, kuri tika vesti uz savām mūža mājām ar vērša vilktiem ratiem, modernās Japānas imperators Hirohito devās savā pēdējā braucienā cauri Tokijas ielām katafalka automašīnā.

Hirohito, izbraucot un atvadoties no “jaunās” Tokijas simboliem – parlamenta, kompāniju galvenajām mītnēm un nacionālā stadiona, nonāca “Šindžuku Gjoen dārzā, kas līdz 1949. gadam bija paredzēts imperatora ģimenes vajadzībām un tagad ir viens no Tokijas populārākajiem parkiem”¹⁴⁷, kurā tālāk norisinājās bērū ceremonija. Daļa no ceremonijas bija arī procesija, kuras

---

¹⁴⁴ **Chira, Susan.** *Funeral's Shinto Rite: Specter of the Past.* – “The New York Times”, 23.02.1989. <https://www.nytimes.com/1989/02/23/world/funeral-s-shinto-rite-specter-of-the-past.html?searchResultPosition=9> [skatīts 07.04.2020.]

¹⁴⁵ **Chira, Susan.** *With Pomp and on a Global Stage, Japanese Bury Emperor Hirohito.* – “The New York Times”, 24.02.1989. <https://www.nytimes.com/1989/02/24/world/with-pomp-and-on-a-global-stage-japanese-bury-emperor-hirohito.html> [skatīts 07.04.2020.]

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ Ibid.

laikā “Hirohito zārks tika pārvietots uz palankīna, kas izgatavots no cipreses koka un krāsots ar melnu laku,”¹⁴⁸ un tika pavadīts 225 dalībnieku gājienā, kas sastāvēja no “pavadoņiem, kas bija ģērbti garos, pelēkos talāros, šaurās, augstās, melnās cepurēs un melnās, sevišķi lielās koka sandalēs, nesot baltus un dzeltenus karogus, vairogus un saules un mēness zīmes”,¹⁴⁹ “mūziķi spēlēja *gagaku*, grūti aizmirstamo, atonālo galma mūziku, kas tik ļoti atsauc atmiņā to Japānu, kas jau ir zudusi”¹⁵⁰, “nākamie nāca pavadoņi pelēkos talāros, nesot divus svētos *sakaki* kokus, kas pārklāti ar audumu un ceremoniālās kārbas ar ēdienu, zīda drānām, kuras tika piedāvātas aizgājušā imperatora garam. Viens pavadonis nesa imperatora apavus uz koka statīva”.¹⁵¹ Šī ceremonijas daļa jau parāda seno sintoisma tradīciju ievērošanu, par ko liecina līdzīgi nestie ziedojumi imperatora garam. Imperatora palankīnu nesa 51 Imperatora ģimenes aģentūras biedrs, kuriem sekoja jaunais imperators Akihito ar sievu Mičiko (美智子, Michiko) un citi ģimenes locekļi.

Rituālā ceremonija sākās, kad “procesija izgāja cauri maziem, koka *torii* vārtiem, kas sintoismā simbolizē ienākšanu svētā vietā, un izvietojās *sōdžōden*, apbedīšanas zālē, kas celta japāņu stilā no bambusa,”¹⁵² un tad melns aizkars tika pārvilkts, lai iekārtotu ceremonijas zāli, kurā pēc aizkara atvēršanās notika gadsimtiem seni sintoisma rituāli. Viens no tiem aprakstīts šādi: “Apdziedāšanas pavadījumā amatpersonas piegāja pie imperatora altāra, turot augšā koka paplātes ar jūras karūsu, savvaļas putniem, brūnaļģēm, jūraszālēm, kalnu kartupeļiem, melonēm un citām delikatesēm. Kā ēdieni, tā arī zīda drānas tika piedāvātas aizgājušā imperatora garam”.¹⁵³ Iespējams, lai izvairītos no konfrontācijām, izpildīt sintoisma rituālus tika aicināts nevis priesteris, bet Hirohito bērņības klasesbiedrs un pavadonis. Ar priekškara nolaišanu tika simboliski nošķirtas sintoisma un valsts ceremonijas, kas atsaucas uz konstitūcijā noteikto reliģijas un valsts nošķirumu, kā arī sintoisma priesterim nepiedaloties, tika izrādīta cieņa valsts pamatlikumam.

Kad sintoisma rituālu ceremonija bija beigusies, tad “aizkars atvērās, un Japānas Ministru kabineta galvenais sekretārs atklāja bērņ ceremonijas valsts daļu”.¹⁵⁴ Valsts ceremonijas daļā notika amatpersonu uzrunas un cieņas izrādīšana imperatoram Hirohito.

---

¹⁴⁸ Chira, Susan. *With Pomp and on a Global Stage, Japanese Bury Emperor Hirohito*. – “The New York Times”, 24.02.1989. <https://www.nytimes.com/1989/02/24/world/with-pomp-and-on-a-global-stage-japanese-bury-emperor-hirohito.html> [skatīts 07.04.2020.]

¹⁴⁹ Ibid.

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴ Ibid.

Visbeidzot pēc garā ceļa “Hirohito zārks nonāca pilsētas Hačiōdži piepilsētā – imperatora mauzolejā, kur atrodas viņa vecāku kapenes. Vairāku stundu ilgajām ceremonijām bija jāilgst līdz vakaram, kas ir tradicionālais laiks, kad jāapbedī imperators”.¹⁵⁵

Arī laikraksts *Los Angeles Times* ir aprakstījis 24. februāra notikums ar diviem rakstiem: Karla Šoenbergera (*Karl Schoenberger*) “World Leaders Pay Respects at Hirohito Rites: the Funeral of Emperor Hirohito” un otrs raksts bez norādīta autora “The Funeral of Emperor Hirohito: Last Rites for an Emperor”, kurā atklāta bērū ceremonijas dienaskārtība.¹⁵⁶ Pirmais raksts informācijas ziņā ir līdzīgs *The New York Times* rakstam, taču ir detalizētāks, jo ir precizēti dažādi japāņu jēdzieni un nosaukumi, piemēram, “Kanašimi-no kivami (*Kanashimi-no Kiwami*)” jeb “Skumju augstums”, kas ir bērū mūzika, kuru spēlē tikai imperatora ģimenes locekļiem; *Sōjōden-no Gi* reliģiskā bērū ceremonijas daļa; “Ruika” jeb tradicionālā sēru dziesma, *Taiso-no Rei* – valsts bērū ceremonija un *onrui* – piemiņas vārdi.

Karla Šoenbergera rakstā, tāpat kā Sūzanas Čiras rakstā, ir spilgti aprakstīti galvenie dienaskārtības notikumi: 1) bērū sākums ar katafalka izbraukšanu no imperatora pils; 2) bērū procesija; 3) sintoisma rituālu ceremonija; 4) valsts ceremonija. Taču ar ko šis raksts atšķirās – tika likts uzsvars uz protestētājiem un drošības nodrošināšanu ceremonijas laikā, ASV prezidenta Dž. H. V. Buša klātbūtni un “bērū ceremonijas diplomātiju”, kā arī kritiķu viedokli.

Svarīgs jautājums bija drošības nodrošināšana bērū ceremonijas laikā ne tikai “monarhijas iekārtas” protestētāju dēļ, bet arī tāpēc, ka Tokija šajā dienā uzņēma 163 valstu reprezentējošas augstākās amatpersonas un pasaules līderus. Dienas laikā notika vairāki starpgadījumi, bet “(..) vienīgais ievērojamais atgadījums notika vēlāk, kad sprādziens krastmalā izklīdināja netīrumus uz šosejas īsi pirms automašīnu procesijas parādīšanās, kas veda nelaiķa imperatoru uz imperatora mauzoleju ārpus Tokijas”.¹⁵⁷

Īpaši izcelta bija ASV prezidenta Dž. H. V. Buša dalība bērū ceremonijā, kas bija pierādījums abu valstu tuvajām un stabilajām attiecībām, kā arī abu valstu kopīgi vērstam skatam nākotnē, nevis pagātnē, jo “neviens viesis nebija tik nozīmīgs japāņiem kā Bušs, kuru kā jūras spēku pilotu II

---

¹⁵⁵ **Chira, Susan.** *With Pomp and on a Global Stage, Japanese Bury Emperor Hirohito.* – “The New York Times”, 24.02.1989. <https://www.nytimes.com/1989/02/24/world/with-pomp-and-on-a-global-stage-japanese-bury-emperor-hirohito.html> [skatīts 07.04.2020.]

¹⁵⁶ Sk. arī: *The Funeral of Emperor Hirohito: Last Rites for an Emperor.* – “Los Angeles Times”, 24.02.1989. <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1989-02-24-mn-295-story.html> [skatīts 07.04.2020.]

¹⁵⁷ **Schoenberger, Karl.** *World Leaders Pay Respects at Hirohito Rites: the Funeral of Emperor Hirohito.* – “Los Angeles Times”, 24.02.1989. <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1989-02-24-mn-273-story.html> [skatīts 07.04.2020.]

pasaules kara laikā japāņi notrieca un kuru pēc tam izglāba amerikāņu zemūdene”.¹⁵⁸ Saistībā ar Hirohito bēru ceremonijas plašo pasaules līderu apmeklētību bēru laikā notika tā saucamā “bēru ceremonijas diplomātija”, kuras laikā valstu vadītāji un līderi izmantoja iespēju kontaktēties viens ar otru, lai pārrunātu savas valsts interesējošos jautājumus.¹⁵⁹ Arī Japāna izmantoja šo brīdi, lai papildītu savus mērķus un ieceres: “Pirms ārvalstu viesi nedēļas nogalē pamet Japānu, Takešita plānoja tikties ar vairāk nekā 40 valstu un valdību vadītājiem”.¹⁶⁰

K. Šoenbergera rakstā arī ir izteikti pausti “kritiķu” viedoklis, iespējams domas ir izteiktas anonīmi – “Valsts atbalstītās bēres, kas pēc valdības amatpersonu teiktā izmaksājušas aptuveni 80 miljonus dolāru, izraisīja daudz diskusiju. Kritiķi sacīja, ka bēru ceremonija sapludināja Hirohito abu lomu nodalījumu starp simbolisku valsts vadītāju (..) un sintoisma reliģijas galvenā priesteru statusu,”¹⁶¹ atkal atsaucot atmiņā pirmskara un karalaika reliģijas un valsts vienotību.

The Washington Post arhīvā par 1989. gada 24. februāra Hirohito bēru ceremoniju glabājas viens raksts: Freda Hiata (*Fred Hiatt*) un Margaretas Šapiro (*Margaret Shapiro*) “Emperor Hirohito’s Funeral Marks the Close of a Turbulent Era”. Pēc satura raksta pamatu veido tie paši galvenie notikumi un elementi, kuri atrodami *The New York Times* un *Los Angeles Times* rakstos: tautas izjūtas, jaunais imperators un ēra, sintoisma rituāli bēru ceremonijā, salīdzinājums ar Taišō (Hirohito tēva) bērēm, drošības jautājums (protestētāji, ekstrēmisti, eksplozija), bēru ceremonijas viesi un “bēru diplomātija”.¹⁶²

4.3. Latviešu valodā izdotajā presē: *Cīņa*

Padomju Latvijas laikraksts “Cīņa” 1989. gada 26. februārī publicējis informatīvu ziņojumu par imperatora Hirohito apbedīšanas ceremoniju, kas notika 24. februārī. Arī šim rakstam tāpat kā daudziem iepriekšējā, 3. nodaļā, minētajiem, nav konkrēta autora, tas ir publicēts kā daļa no

---

¹⁵⁸ **Schoenberger, Karl.** *World Leaders Pay Respects at Hirohito Rites: the Funeral of Emperor Hirohito.* – “Los Angeles Times”, 24.02.1989. <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1989-02-24-mn-273-story.html> [skatīts 07.04.2020.]

¹⁵⁹ Sk. arī: Shōwa tennō *Taisō no rei ni sanretsushita kuni oyobi kokusai kikan no daihyō* / 「昭和天皇大喪の礼」に参列した国及び国際機関の代表. Gaimushō / 外務省. <https://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/bluebook/1989/h01-shiryō-5.htm> [skatīts 08.04.2020.]

¹⁶⁰ **Schoenberger, Karl.** *World Leaders Pay Respects at Hirohito Rites: the Funeral of Emperor Hirohito.* – “Los Angeles Times”, 24.02.1989. <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1989-02-24-mn-273-story.html> [skatīts 07.04.2020.]

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² Sk. arī: **Hiatt, Fred; Shapiro, Margaret.** *Emperor Hirohito’s Funeral Marks the Close of a Turbulent Era.* – “The Washington Post”, 24.02.1989. <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1989/02/24/emperor-hirohitos-funeral-marks-the-close-of-a-turbulent-era/e057c790-daaf-43fb-b937-a83d9405fcc/> [skatīts 08.04.2020.]

vispārīgiem jaunumiem pasaulē un ievietots laikraksta sadaļā “Īsumā”, kurā aprakstoši pieminēti dažādi pēdējā laika starptautiskie notikumi. Iespējams informācija pārpublicēta no kādas citas ziņu aģentūras materiāliem. Galvenās atspoguļotās tēmas rakstā: 1) bērū ceremonijas viesi; 2) ceremonijas divas daļas – sintoisma un valsts ceremonija; 3) bērū noslēgums.

Laikraksts *Cīņa* uzsvāru liek uz ceremonijas viesiem ne tikai tāpēc, ka tas ir iespaidīgs – “(..) valdības locekļi, parlamenta deputāti un augsti pārstāvji, kas ieradušies Tokijā no 163 valstīm, tai skaitā 55 valstu vadītāji”,¹⁶³ bet tāpēc, ka arī PSRS tika pārstāvēta imperatora bērēs; PSRS delegācijas vadītājs bija Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētāja pirmais vietnieks A. Lukjanovs. Tādējādi tika akcentēts, cik augsta pasaules līmeņa bērū ceremonija tā ir bijusi.

Par pašu ceremoniju laikraksts ieskicē trīs nozīmīgus brīžus/elementus: pirmais, kad “četršimt piecdesmit kilogramus smagais paliknis ar imperatora Hirohito zārku tika nogādāts Tokijas parkā “Sindzjuku Gioen”, kur notika sēru ceremonija pēc sintoistu rituāla”.¹⁶⁴ Otrais, kad pēc sintoistu ceremonijas sākās valsts ceremonija. Trešais, kad “sēru procesija devās uz Hatiodzi”¹⁶⁵ Tokijas tuvumā. Tur imperatora Hirohito mirstīgās atliekas tika novietotas ģimenes kapličā”.¹⁶⁶ Izceļot šos ceremonijas elementus, laikraksts *Cīņa* raksturo bērēs kā iespaidīgas gan materiālā vērtībā, gan viesu skaita ziņā, un kā senas, sintoistu tradīcijās vadītas.

---

¹⁶³ *Īsumā*. ”Cīņa”, Nr. 48, 26.02.1989. http://periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:palissue:/p_001_cina1989n048|article:DIVL88|query:Hirohito%20Hirohito%20Hirohito|issueType:P [skatīts 07.04.2020.]

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ Hačiōdži (八王子, Hachiōji)

¹⁶⁶ *Īsumā*. ”Cīņa”, Nr. 48, 26.02.1989. http://periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:palissue:/p_001_cina1989n048|article:DIVL88|query:Hirohito%20Hirohito%20Hirohito|issueType:P [skatīts 07.04.2020.]

5. SINTOISMA TRADĪCIJU IEVĒROŠANAS VĒRTĒJUMI PRESĒ

Kā jau minēts bakalaura darba pirmajā nodaļā, 2016. gadā tikai 2% japāņu ir tikuši izvadīti, izmantojot sintoisma rituālus, ar kuriem aizsaulē pavada visbiežāk tos, kas nav vidusmēra cilvēki. Parasti sintoistu bēres tiek rīkotas, ja mūžībā ir devies sintoistu priesteris vai kāds viņa radnieks, bet ir arī citi iemesli: dažiem cilvēkiem budistu bēres ir pārāk dārgas, konkrētos Japānas reģionos pastāv sintoisma dominance vai arī strīds ar vietējo budistu mūku ir licis izvēlēties sintoisma bēres. Protams, ka Japānas imperators ietilpst “īpašo” cilvēku kategorijā, tāpēc Hirohito bēres 1989. gada 24. februārī tika svinētās sintoisma tradīcijās. Šajā noslēdzošajā darba nodaļā autore izvērtēja, kādas ir sintoisma bērnu tradīcijas (skat. 2. nodaļu) un kā tās tika izmantotas Japānas imperatora Hirohito bērnu ceremonijas laikā. Lai veiktu salīdzinošo analīzi, autore balstījās uz 1989. gada preses izdevumu sniegto informāciju.

Imperatora Hirohito bēres 1989. gada 24. februārī ir bijušas vienas no nesenā laika ievērojamākajām sintoistu bērēm. Nākas jautāt, kādēļ imperatora bēres tika rīkotas sintoisma tradīcijās, ja Japānas konstitūcijas 20. pants nosaka, ka reliģija ir šķirta no valsts, respektīvi, ka valsts un tās institūcijas atturas no reliģiskām darbībām?¹⁶⁷ Imperatora ģimenes un sintoisma vienotība ir skaidrojama ar senās Japānas mitoloģijas ietekmi (sintoisma pamats), kas vēsta, ka imperators ir cēlies no “dievībām” jeb *kami*, kas radījušas Japānu (skat. 1. nodaļu). Šis mīts dievišķo Japānas imperatoru un piešķir tam pārpasaulīgu varu kā laicīgam valdniekam. Arī vēsturiskais aspekts skaidro šo imperatora ciešo saikni ar sintoismu: kad pēc Meidži restaurācijas 1868. gadā Japānas imperators atguva tiešo varu valstī, izbeidzot samuraju valdīšanas laiku, par galveno pienākumu kļuva – būt lojālam pret imperatoru.¹⁶⁸ Lojalitāte pret imperatoru nozīmēja arī lojalitāti pret sintoismu, jo valsts un sintoisms bija kļūvis par vienotu veselumu – imperatoru uzskatīja gan par valsts galvu, gan par sintoisma augstāko priesteri. Sintoisms kā valsts reliģija pārņēma savā uzraudzībā arī apbedīšanas rituālus, ko iepriekš parasti veica budisti. Protams, ka arī imperatora galma locekļus vairs neizvadīja ar budistu apbedīšanas tradīcijām. Tā kā 1866. gadā imperators Kōmei (孝明)¹⁶⁹ bija izvadīts pēc budistu tradīcijām, 1868. gadā viņa nāves trešās

---

¹⁶⁷ Prime Minister of Japan and His Cabinet. *The Constitution of Japan*. 03.11.1946.

https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html [skatīts 07.05.2020.]

¹⁶⁸ **Renard, John.** 100 Questions and Answers on Confucianism, Daoism, and Shinto. New Jersey: Paulist Press, 2002. p. 210.

¹⁶⁹ Kōmei (孝明) – Japānas imperators (1831-1867)

gadadienas atceres pasākums tika svinēts pēc sintoistu tradīcijām.¹⁷⁰ Meidži laikmetā Japānā cieši savijās politika un reliģija.

Pabeigusi literatūras par sintoisma nāves uzskatiem un tradīcijām apkopošanu (1. un 2. nodaļa) un laikrakstu analīzi (3. un 4. nodaļa), autore secināja, ka presē atspoguļotās sintoistu bērū tradīcijas ir saistītas ar imperatora Hirohito pašu bērū ceremoniju un tās daļu – procesiju, par citām bērū dienas daļām, nesniedzot plašāku informāciju. Tāpēc 5. nodaļas ietvaros autore izvērtēja šo ceremoniju daļu atbilstību sintoisma paražām.

5.1. Bērū ceremonijas procesija

1989. gada preses izdevumos, kas vēsta par imperatora Hirohito bērēm, visspilgtāk atspoguļotā bērū ceremonijas daļa bija procesija, tajā izmantotā simboliskā atribūtika, vizuālais noformējums un dalībnieku izkārtojums. Procesija bija veidota sintoisma tradīcijās. Salīdzinoši plašais procesijas apraksts presē skaidrojams ar šādiem faktoriem: pirmkārt, procesija ievadīja bērū dienu un bērū ceremonijas sākumu, otrkārt, tā bija bērū publiskā daļa, sabiedrībai vispieejamākā, treškārt, krāšņākā un iespaidīgākā daļa.

Bakalaura darba 2. nodaļā, apkopojot informāciju par sintoisma bērū tradīcijām, autore skaidroja, ka bērū procesija ir daļa no tām (skat. 2.3.2. apakšnod.). Šajā apakšnodaļā tiks veikta sintoisma tradīcijās vadīto procesiju teorētiskais un reālais salīdzinājums. Kā teorētiskais avots salīdzinājumam tiks izmantots Elizabetes Kennijas procesijas apraksts darbā “Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan”, kas balstīts uz *Džindža Hončō* rokasgrāmatu, kura dod norādes par sintoisma bērū tradīcijām un to izpildījumu, savukārt, kā empīriskie avoti tiks izmantoti presē sniegtie apraksti par imperatora Hirohito bērū svinīgo palankīna procesijas gājienu. Jāpiebilst, ka Kennija savā darbā ir uzsvērusi, ka procesiju izpildes veidi un izmantotās tradīcijas var variēt un atšķirties.¹⁷¹

Galvenā atšķirība, ko atklāja darba autore, ir procesijas norises laiks. Pēc Elizabetes Kennijas apraksta bērū procesija parasti tiek veikta uzreiz pēc bērū ceremonijas, t.i., laikā, kad notiek mirušā pārvešana no bērū ceremonijas vietas uz krematoriju vai apbedīšanas vietu. Šis brīdis arī ir vispiemērotākais, pieņemot, ka tas ir pēdējais atvadu gājiens pirms mirušā apglabāšanas vai

---

¹⁷⁰ **Bernstein, Andrew.** *The Modernization of Death in Imperial Japan.* New York: Columbia University, 1999. p. 57.

¹⁷¹ **Kenney, Elizabeth.** *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan.* – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439. p. 420.

kremēšanas, un tā ir arī ierasta prakse citu kultūru bērēs. Taču imperatora Hirohito bērēs šī procesija iesākās dienas sākumā ar maršrutu – imperatora pils-bēru ceremonijas zāle jeb *sōdžōden*. Procesija tika organizēta divās daļās: automašīnu procesija un procesijas svinīgais gājieni ar kājām, nesot palankīnu jeb *sōkaren*. Šāds iespaidīgs procesijas formāts ir tipisks valstu līderu, monarhu vai vadītāju bērēm, kas pauž valsts varas monopoli, spēku un bagātību.

Lielisku ilustrāciju par bēru ceremonijas procesiju ir iekļāvusi *Asahi Shimbun* avīze, kurā atainoti galvenie procesijas dalībnieki un elementi, un to secība: 1) bēru procesijas vadītājs; 2) dzeltenie un baltie karogu nesēji; 3) divi vairogu nesēju pāri; 4) divi āvu nesēju pāri; 5) divi karogi, kas tika izmantoti bēru ceremonijas zāles jeb *sōdžōden* ieejas abās pusēs; 6) divi pāri *ōmasakaki* koki; 7) priesteri un citi dalībnieki; 8) ēdiena ziedojumu lāde; 9) citu ziedojumu lāde; 10) soli; 11) galvenais priesteris; 12) mūziķi; 13) Imperatora ģimenes aģentūras ģenerāldirektors; 14) *sōkaren* jeb palanīks un 51 tā nesējs; 15) palīgi; 16) imperators Akihito; 17) imperatore Mičiko; 18) princese Hitači – aizvieto atraitni imperatori; 19) kronprincis; 20) galma pārvaldnieks; 21) imperatora ģimene un radinieki.¹⁷² *The New York Times* avīze papildina šo procesijas sarakstu ar imperatora korpju nesēju, kas gājienā ir ieņēmis vietu aiz ziedojumu nesējiem.¹⁷³

Salīdzinot E. Kennijas sniegto aprakstu par palankīna procesiju un tās elementiem sintoistu tradīcijās (skat. 2.3.2. apakšnod.) un imperatora Hirohito procesijas aprakstu visos laikrakstos (skat. 4. nod.), autore secināja, ka gājiena dalībnieku izvietojuma un secības pamatprincips ir līdzīgs abos avotos, taču pastāv dažas atšķirības. Hirohito bēru procesijas pamatelementi – gājiena vadītājs, kas iet pašā priekšgalā, imperatora palankīns ar tā nesējiem, kas atrodas vidusdaļā, galvenais sērotājs *mošu* jeb imperators Akihito, ģimene un radinieki, kas noslēdz gājienu, atradās tajās pašās pozīcijās un secībā, kāda ir aprakstīta *Džindža Hončō* rokasgrāmatā.

Procesijas elementi, kas minēti *Džindža Hončō* rokasgrāmatā, bet nebija iekļauti imperatora Hirohito bēru procesijā bija: lāpu, slotu, *sakaki* zaru, mākslīgo ziedu, dzīvo ziedu nesēji, karoga, uz kura uzrakstīts mirušā vārds, aizgājēja medaļu, apbalvojumu un fotogrāfijas nesēji, kā arī koka kapu zīmes nesēja.

---

¹⁷² **Hozumi, Kazuo.** “Asahi Evening News (extra)”, 24.02.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr. 37040 vakara laidiena. p. 2-3.

¹⁷³ **Chira, Susan.** *With Pomp and on a Global Stage, Japanese Bury Emperor Hirohito.* – “The New York Times”, 24.02.1989. <https://www.nytimes.com/1989/02/24/world/with-pomp-and-on-a-global-stage-japanese-bury-emperor-hirohito.html> [skatīts 07.04.2020.]

Imperatora Hirohito bēru procesijas elementi, kas sakrita ar rokasgrāmatā minētajiem, bija (atainoti secībā): 1) gājiena vadītājs; 2) dzeltenu un balto karogu nesēji (kā arī mēness un saules karogu nesēji); 3) divi pāri *sakaki koku* (*ōmasakaki*), kas pārklāti ar baltiem auduma vai papīra pavedieniem; 4) priesteri; 5) imperatora apavu nesējs; 6) solu nesēji; 7) galvenais priesteris; 8) mūziķi; 9) *sōkaren* jeb palankīns; 10) galvenais sērotājs *mošu* jeb imperators Akihito; 11) tuvākā ģimene – imperatore Mičiko, princese Hitači, kronprincis; 12) radnieki – imperatora ģimenes radi.

Elementi, kas bija iekļauti Hirohito bēru procesijā, bet nav minēti *Džindža Hončō* rokasgrāmatas aprakstītajā procesijā: vairogu nesēji, āvu nesēji, ēdiena un citu ziedojumu lādes. Vairogs un āva ir seni kaujas ieroči, kas simbolizē aizsardzību un uzbrukumu. Lai gan nav doti skaidrojumi par šo elementu izmantošanu bēru procesijā, autore secināja, ka tie ir imperatora varas simboli vai arī tie kalpo kā aizsardzības līdzekļi – garam no šīs pasaules dodoties uz aizsaules dzīvi. Autore saskatīja analogiju starp vairogu un āvu, un “aizsargājošo” zobenu. Zobens tiek izmantots sintoistu bēru tradīcijās, kad mirušais ir tikko ievietots zārkā (skat. 2.1.3.), kā arī bēru ceremonijas laikā (skat. 2.3.1.), novietojot zobenu blakus zārkam, lai tas aizsargātu mirušā garu ceļā uz pēcnāves dzīvi. Taču ēdiena un ziedojumu lāžu esamība imperatora bēru procesijā ir saistīta ar to, ka pēc procesijas sākšies svinīgā bēru ceremonija, kuras laikā notiks ziedošana imperatora garam. *Džindža Hončō* procesijā ziedojumu lādes nav minētas, jo tradicionālais bēru procesijas laiks ir pēc pašas bēru ceremonijas (kurā jau tika sniegti ziedojumi), dodoties uz apbedīšanas vai kremēšanas vietu.

Ir teikts, ka tradicionāli sintoisma bēru procesija notiek nakts laikā, un tas nozīmē, ka arī mirušā apbedīšana notiek naktī. Nakts laika nozīme ir skaidrota ar to, ka tumsa slēpj nāves nešķīstību un ka mirušajam ir jāatstāj šī pasaule naktī, lai viņš varētu nokļūt Jomi zemē dienā. Arī imperatora Hirohito apbedīšanas ceremonija *Rjōšo no gi* notika vēlu vakarā un beidzās jau iestājoties tumsai, ap plkst. 9 vakarā.

Hirohito bēru procesijas elementi un *Džindža Hončō* rokasgrāmatā sniegtās procesijas vadlīnijas, protams, pilnā mērā nesakrīt. Hirohito bēru procesijas dalībnieku un elementu pamatizvietojums bija tāds pats, kādu paredz rokasgrāmata, taču daži procesijas elementi un to novietojums atšķīrās. Tas, ka bēru procesija teorijā atšķiras no imperatora bēru procesijas, ir likumsakarīgi, jo *Džindža Hončō* rokasgrāmatā ir sniegta informācija, kā novadīt sintoisma stila bēres sintoisma priesterim vai kādai citai personai, nevis imperatoram. Hirohito tomēr bija Japānas imperators, kā arī valsts simboliskais vadītājs, un šādai augstajai amatpersonai ir paredzēts pavisam

citādāks protokols un tradīcijas. Arī bēru ceremonijas un procesijas lielums – gan viesu, gan dalībnieku ziņā ir jāņem vērā kā viens no iemesliem, kāpēc pastāv procesijas dalībnieku izvietojuma un dažādu elementu kvantitātes atšķirības, jo rokasgrāmatā ir aprakstīts bēru procesijas paraugs, neiekļaujot izņēmumus. Jāakcentē, ka imperatora bēru procesija ir īpašs gadījums.

5.2. Bēru ceremonija

1989. gada laikraksti imperatora Hirohito bēru ceremoniju nav atainojuši tik detalizēti kā bēru procesijas elementus. Bēru ceremonija sākās uzreiz pēc bēru procesijas un sastāvēja no divām daļām – sintoisma un valsts ceremonijas. Lai gan Japānas valsts konstitūcija nosaka valsts un reliģijas šķīrumu, Japānas valdība un Imperatora ģimenes aģentūra izlēma nemainīt imperatora bēru senās tradīcijas un vadīt arī sintoisma ceremoniju. Autore šajā apakšnodaļā izvērtēs imperatora Hirohito bēru ceremonijas laikā veiktos sintoisma rituālus, kurus ir atspoguļojuši preses izdevumi.

Lai gan šī ceremonija izraisīja sabiedrībā asas diskusijas, kritizējot bēru norisi, bēru ceremonijas organizētāji centās atrast veidus, kā samazināt sintoisma nelabvēlīgo ietekmi uz imperatora bērēm. Par sintoisma bēru ceremonijas vadītāju netika aicināts priesteris, bet to vadīja imperatora Hirohito bērnības draugs. Gan sintoisma, gan valsts ceremonijas bija nošķirtas viena no otras, simbolizējot valsts un reliģijas nošķiršanu, kā arī ceremonijas zāles jeb *sōdžōden* priekšā tika izmantots aizkars, kas simboliski nodalīja abas ceremonijas. Sintoisma bēru ceremonija publiski nebija pieejama, tāpēc presē tā bija atainota vispārīgā veidā, nesniedzot detalizētu informāciju par izmantotajiem rituāliem.

Lai analizētu laikrakstos atklātās Japānas imperatora Hirohito bēru ceremonijas sintoisma tradīcijas, elementus un rituālus (skat. 4. nod.), autore salīdzinājumam izmantos atlasīto teorētisko materiālu, kuru ir apkopojusi 2. nodaļā (skat. 2.3.1. apakšnod.), par pamatu izmantojot Elizabetes Kennijas darbu “Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan” (balstīts uz *Džindža Hončō* rokasgrāmatu).

Imperatora Hirohito bēru ceremonija notika 24. februārī jeb 49. dienā pēc nāves – 7. janvārī. Imperatora Kōmei (1867) bēru ceremonija notika 32. dienā pēc nāves, Meidži (1912) – 47. dienā pēc nāves, Taišō (1926) – 45. dienā pēc nāves.¹⁷⁴ Lai gan šis 49 dienu intervāls ir svarīgs budisma

---

¹⁷⁴ **Mayer, Adrian C.** *The Funeral of the Emperor of Japan.* – “Anthropology Today”, Vol. 5, No. 3 (Jun., 1989), pp. 3-6. p. 3.

bēru tradīciju elements, arī sintoismā tam ir nozīme. Šīs 49 dienas ir sēru periods, kura laikā mirušā dvēsele vēl nedaudz uzkavējas šajā pasaulē un dodas uz aizsaulē dzīvi, nonākot galamērķī perioda beigās.¹⁷⁵

Imperatora Hirohito bēru ceremonijas zāle jeb *sōdžōden* ārējais izskats pēc laikrakstu aprakstītā elementu izvietojuma principā sakrīt ar sintoisma bēru ceremonijas zārka altāra daļu. Lai gan par imperatora bērēm nav rakstīts, vai tajās izmantoja specifisko *šimenava* “aizkaru” jeb virves, ar ko iezīmē zārka atrašanās teritoriju, taču tam kā analogu var uzskatīt aizkaru, kas tika novilkts imperatora bēru ceremonijas zāles priekšā, kas iezīmēja bēru zāli. Šis aizkars bērēs bija ne tikai praktisks elements, lai norobežotu sintoisma un valsts ceremonijas un paslēptu telpu sagatavošanās un pārkārtošanās brīžos, bet arī lai iezīmētu bēru ceremonijas un zārka atrašanās vietu. Pirms ienākšanas ceremonijas zālē bija izvietoti *torii* vārti – interesantā kārtā šis elements nav pieminēts literatūrā kā sintoisma bēru tradīcijas elements, taču parasti tas simbolizē ienākšanu svētā vietā, piemēram, svētnīcā. Vēl ieejas abās pusēs atrodas *sakaki* koki, kas noklāti ar baltiem pavedieniem, kā arī baltais (mēness) un dzeltenais (sauļes) karogs katrā no ieejas pusēm. Pēc Elizabetes Kennijas skaidrojumiem – *sakaki* kokiem un karogiem vajadzētu atrasties blakus zārkam. Ziņas par to, kā izskatījās zāles iekšpusē, laikraksti nesniedz, tāpēc arī autore nevar par to spriest.

Bēru ceremonijas laikā laikrakstu atspoguļotie rituāli, kas sakrīt ar sintoisma bēru vispārīgajām tradīcijām: ziedojumu (*The New York Times* – jūras karūsa, savvaļas putini, brūnaļģes, jūraszāles, kalnu kartupeļi, melones, zīda drānas¹⁷⁶) pasniegšana imperatora garam, fonā skanot *gagaku* mūzikai (skat. 2.3.1. apakšnod. 5. punkts); veikti lasījumi par imperatora dzīvi, personību un smago slimību (skat. 2.3.1. apakšnod. 7., 8. punkts); aizgājušā godināšana – galvenais sērotājs imperators Akihito, ieejot ceremonijas zālē, teic piemiņas vārdus – *onrui* (skat. 2.3.1. apakšnod. 9. punkts). Autore secināja, ka nevienā no laikrakstiem nav pieminēti šādi rituāli: sērotāju attīrīšanās un šķīstīšanās; priesteru ienākšana un sērotāju paklanīšanās priesterim; priesteru veiktais attīrīšanas rituāls telpai, ziedojumiem un dalībniekiem; priesteru *gohē* ziedošana; *tamaguši* ziedošana. Šo rituālu neatspoguļošanu laikrakstos var izskaidrot – iespējams šādi rituāli bija veikti, bet ziņu dienestiem nebija pietiekošas informācijas par to norisi vai arī šādu rituālu nemaz nebija, kas būtu

---

¹⁷⁵ Goodman, Elizabeth K. *Dying in Japan: Japanese Folk and Religious Beliefs about Death*. New York: City University of New York, 1994. p. 22.

¹⁷⁶ Chira, Susan. *With Pomp and on a Global Stage, Japanese Bury Emperor Hirohito*. – “The New York Times”, 24.02.1989. <https://www.nytimes.com/1989/02/24/world/with-pomp-and-on-a-global-stage-japanese-bury-emperor-hirohito.html> [skatīts 07.04.2020.]

loģiskāks skaidrojums, ņemot vērā to, ka sintoisma bēru ceremoniju nevadīja sintoistu priesteris, bet gan imperatora Hirohito bērnības draugs.

Pirms Otrā pasaules kara mirušā imperatora gars tika pielūgts. Par imperatoru nekad netika teikts, ka viņš būtu nomiris, bet gan – “viņš pazūd no mūsu skata”, pievienojoties neredzamajiem *kami*.¹⁷⁷ Tāpat arī 1989. gada 24. februārī Japānas imperatora Hirohito gars pievienojās *kami*. Lai gan imperatoram vairs nepiemita dievišķais tituls un imperatora saikne ar reliģiju ir šķirta kopš Otrā pasaules kara beigām, cienot senās tradīcijas, imperatora bēru ceremonija tika rīkota sintoisma tradīcijās. Lai gan tika ievērots bēru privātums, darba autorei izdevās saskatīt vairākus kopīgus elementus un rituālus ar teorētisko literatūru. Bakalaura darba beigās autore nonāca pie tāda paša secinājuma, kā viens no imperatora pils darbiniekiem, kurš izteicās: “Es domāju, ka imperatora ģimene ir saglabājusi bēru tradīcijas, kas ir daudz senākas par pašu sintoismu. Es to nesaku, lai izvairītos no konstitucionālā strīda. Visa šī lieta (bēru ceremonija senajās tradīcijās) ir atgriešanās pie senā laika, ilgi glabāto atmiņu atgūšana (..).”¹⁷⁸

---

¹⁷⁷ **Goodman, Elizabeth K.** *Dying in Japan: Japanese Folk and Religious Beliefs about Death*. New York: City University of New York, 1994. p. 56.

¹⁷⁸ **Lebra, Takie Sugiyama.** *Above the Clouds: Status Culture of the Modern Japanese Nobility*. Berkeley: University of California Press, 1993. p. 359.

NOBEIGUMS

Sintoistu uzskati par nāvi un bērū tradīcijas ir veidojušās līdz ar japāņu tautas seno kultūru, kas sakņojas rīsu audzētāju dzīvesveidā, mitoloģijā un pasaules uztverē. Arhaiskā sintoisma, budisma un konfūcisma tradīciju sintēzes dēļ nav nosakāms laiks, kad tieši ir radušies mūsdienās joprojām piekoptie rituāli un paražas. Taču, ienākot budismam 7. gs. Japānā, tas radīja konkurenci abu filosofiju un reliģiju starpā, kā arī pārņēma dominējošo lomu pār cilvēka dzīves noslēguma jautājumiem – nāvi un bērēm, ar kuriem sintoisms nebija spējis tikt galā savas noraidošās attieksmes pret nāvi dēļ, uztverot nāvi nevis kā dabisku cilvēka dzīves sastāvdaļu, bet gan kā “nešķīstu” procesu.

Apkopojot teorētisko literatūru, autore secināja, ka sintoismā nav skaidri izstrādātu reliģisko skaidrojumu par nāvi un pēcnāves dzīvi, kā arī stingri reglamentētu bērū tradīciju. Ar budisma palīdzību sintoisms ir sakārtojis neatbildētos jautājumus un radījis uz budisma bērū prakses pamata arī savus rituālus, uzsverot nepārtrauktu šķīstīšanos bērū procesā, lai atbrīvotos no nāves “nešķīstības”, kas nav atrodama budistu bērū rituālu praksē. Kaut arī, sintoistuprāt, nāve ir “nešķīstība” un no tās ir jādistancējas, tomēr sintoistiem ir svarīgs senču kults, ar ko godina un pielūdz mirušo senču garus jeb *kami*. Šī pretrunīgā attieksme pret nāvi un mirušo gariem tiek argumentēta ar to, ka mirušā gars nav nešķīsts, nešķīsts ir ķermenis.

Japānas imperatora bēres tradicionāli tiek rīkotas sintoisma stilā kopš Meidži perioda (1868-1912). Imperatora Hirohito bēres 1989. gada 24. februārī bija pirmās imperatora bēres, kopš jaunās pieņemtās konstitūcijas (nosaka valsts un reliģijas šķiršanu), šī iemesla dēļ autorei bija īpaši interesanti pētīt tieši Hirohito bērū ceremoniju. Veicot 1989. gada laikrakstu analīzi, autore secināja, ka konstitūcija nebija šķērslis imperatora bērēs, jo tajās tāpat tika izmantoti sintoisma rituāli, novadot pat atsevišķu sintoisma ceremoniju. Protams, bērū organizētāji – Imperatora ģimenes aģentūra, kā arī valdība, centās izvairīties no sintoisma rituālu īpašas “izcelšanas”, neatklājot ceremonijas detaļas publikai. Šī iemesla dēļ bērū sintoisma ceremonija laikrakstos bija atspoguļota vispārīgā veidā, nedodot specifisku rituālu raksturojumu. Taču bērū procesija, kas norisinājās pirms bērū ceremonijas un kas bija publiska, atklāja spilgtas sintoisma tradīciju iezīmes – gājiena sākumā nesot dzeltenos un baltos karogus, *ōmasakaki* svētos kokus, ēdiena un drānu ziedojumu lādes imperatora garam, kā arī gājienā piedalījās sintoistu priesteri. Šie elementi sasaucās ar Hirohito tēva Taišō bērēm, kas visā pilnībā tika rīkotas sintoisma garā.

Noslēdzot darbu, autore secina, ka darba izvirzītais mērķis ir sasniegts, analizējot laikrakstos sniegto informāciju par Hirohito bērū ceremoniju un bērū dienu. Laikrakstos tika atklātas divas imperatora Hirohito bērū dienas daļas, kurās tika izmantoti sintoisma bērū tradīciju elementi un rituāli – bērū procesija un sintoisma ceremonija. Lai gan Hirohito bērū ceremonijas atbilstība teorētiskajam sintoistu bērū aprakstam nav pilnīga, taču ir bijis ievērots viens un tas pats pamatprincips. Atklātās atšķirības vai elementu neesamība ir pamatojama ar to, ka, iespējams, privātā ceremoniju rakstura dēļ laikrakstiem nebija pietiekoši daudz informācijas par visiem bērū dienas notikumiem, rituāliem un elementiem, neļaujot autorei veikt precīzu salīdzinājumu. Kā arī imperatora statuss bērēm piešķir atšķirīgu norises protokolu.

Sintoistu bērū tradīcijas bija vēl dzīvas imperatora Hirohito 1989. gada bērēs, bet vai tās tādas būs nākotnē? Autores skatījums uz sintoisma bērēm un to tradīciju saglabāšanu nākotnē ir pesimistisks. Prognozējams, ka to skaits attiecībā pret budisma un citu reliģiju bērū rīkošanu samazināsies, un sintoisma bērēs tiks svinētas tikai un vienīgi sintoistu priesteru kārtas pārstāvjiem vai to ģimenes locekļiem. Kā rāda Japānas vēsture, tikai valsts un reliģijas vienotība varētu atgriezt sintoisma bērū popularitāti sabiedrībā, lai gan arī tas ir apšaubāmi, jo pēc sintoistu uzskatiem nāve tomēr paliek “nešķīsta”.

BIBLIOGRĀFIJA

1. Avoti un dokumenti

1. **Chira, Susan.** *At End on an Era, Prayers in Tokyo.* – “The New York Times”, 08.01.1989. <https://www.nytimes.com/1989/01/08/world/at-end-of-an-era-prayers-in-tokyo.html?searchResultPosition=9> [skatīts 07.04.2020.]
2. **Chira, Susan.** *Funeral's Shinto Rite: Specter of the Past.* – “The New York Times”, 23.02.1989. <https://www.nytimes.com/1989/02/23/world/funeral-s-shinto-rite-specter-of-the-past.html?searchResultPosition=9> [skatīts 07.04.2020.]
3. **Chira, Susan.** *Hirohito, 124th Emperor of Japan, Is Dead at 87.* – “The New York Times”, 07.01.1989. <https://www.nytimes.com/1989/01/07/obituaries/hirohito-124th-emperor-of-japan-is-dead-at-87.html> [skatīts 07.04.2020.]
4. **Chira, Susan.** *With Pomp and on a Global Stage, Japanese Bury Emperor Hirohito.* – “The New York Times”, 24.02.1989. <https://www.nytimes.com/1989/02/24/world/with-pomp-and-on-a-global-stage-japanese-bury-emperor-hirohito.html> [skatīts 07.04.2020.]
5. *Emperor Dies: Reagan extends Condolences.* – “Asahi Evening News (extra)”, 07.01.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr. 36993 vakara laidiena.
6. *Emperor Dies: 64-Year Era of War, Peace Ends* – “Asahi Evening News (extra)”, 07.01.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr. 36993 vakara laidiena.
7. *Farewell to Showa.* – “Asahi Evening News (extra)”, 24.02.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr. 37040 vakara laidiena.
8. **Hiatt, Fred; Shapiro, Margaret.** *Emperor Hirohito's Funeral Marks the Close of a Turbulent Era.* – “The Washington Post”, 24.02.1989. <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1989/02/24/emperor-hirohitos-funeral-marks-the-close-of-a-turbulent-era/e057c790-daaf-43fb-b937-a83d9405fccc/> [skatīts 08.04.2020.]
9. **Hozumi, Kazuo.** “Asahi Evening News (extra)”, 24.02.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr. 37040 vakara laidiena.
10. *Īsumā.* ”Cīņa”, Nr. 48, 26.02.1989. http://periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pa|issue:p_001_cina1989n048|article:DIVL88|query:Hirohito%20Hirohito%20Hirohito|issueType:P [skatīts 08.04.2020.]
11. **Jameson, San.** *From the archives: Japan's Hirohito, 87, Dies After a Reign of 62 Years.* –

- “Los Angeles Times ”, 07.01.1989. <https://www.latimes.com/world/asia/la-fg-japan-archive-1989jan07-story.html> [skatīts 07.04.2020.]
12. **Jansons, Āris.** *Krizantēmu troņa saimnieks.* – “Padomju Jaunatne”, Nr. 10, 14.01.1989. http://periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pa|issue:p_001_paja1989n010|article:DIVL143|query:Hirohito%20n%C4%81vi|issueType:P [skatīts 08.04.2020.]
  13. *Japānai jauns valdnieks.* “Latvija Amerikā”, Nr. 2, 14.01.1989. http://periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pa|issue:p_001_xlam1989n02|article:DIVL332|query:Hirohito|issueType:P [skatīts 08.04.2020.]
  14. *Miris Japānas imperators.*” Rīgas balss”, Nr. 7, 09.01.1989. <http://periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pa|issue:/riba1989n007|article:DIVL224|query:Hirohito%20n%C4%81vi%20Hirohito|issueType:P> [skatīts 08.04.2020.]
  15. **Motohashi, Junko.** *Envoys From 163 Countries Converge on Tokyo for State Funeral.* – “Asahi Evening News (extra)”, 24.02.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr. 37040 vakara laidiena.
  16. Prime Minister of Japan and His Cabinet. *The Constitution of Japan.* 03.11.1946. https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html [skatīts 07.05.2020.]
  17. **Sanger, David E.** *Tokyo Takes News Solemnly, but in Stride.* – ”The New York Times”, 07.01.1989. <https://www.nytimes.com/1989/01/07/world/tokyo-takes-news-solemnly-but-in-stride.html?searchResultPosition=6> [skatīts 07.04.2020.]
  18. **Schoenberger, Karl.** *World Leaders Pay Respects at Hirohito Rites: the Funeral of Emperor Hirohito.* – “Los Angeles Times”, 24.02.1989. <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1989-02-24-mn-273-story.html> [skatīts 07.04.2020.]
  19. *Shōwa tennō Taisō no rei / 昭和天皇「大喪の礼」.* *Asahi Shimbun / 朝日新聞*, 24.02.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr.37040 vakara laidiena.
  20. *Taisō no rei ogosoka ni / 大喪の礼厳かに.* *Yomiuri Shimbun / 読売新聞*, 24.02.1989. Pielikums pie *Yomiuri Shimbun* Nr. 40486 vakara laidiena.

21. Taisō no rei sōretsu / 大喪の礼葬列. Yomiuri Shimbun / 読売新聞, 24.02.1989. Pielikums pie *Yomiuri Shimbun* Nr. 40486 vakara laidiena.
22. Taisō no yōgo kaisetsu / 大喪の用語解説. Yomiuri Shimbun / 読売新聞, 24.02.1989. Pielikums pie *Yomiuri Shimbun* Nr. 40486 vakara laidiena.
23. Tennō Heika hōgyo / 「天皇陛下 崩御」. Asahi Shimbun sokuhō / 朝日新聞速報, 07.01.1989. Pielikums pie *Asahi Shimbun* Nr. 36993 vakara laidiena.
24. Tennō Heika hōgyo / 「天皇陛下 崩御」. Yomiuri Shimbun / 読売新聞, 07.01.1989. Pielikums pie *Yomiuri Shimbun* Nr. 40438 vakara laidiena.
25. *The Funeral of Emperor Hirohito: Last Rites for an Emperor*. – “Los Angeles Times”, 24.02.1989. <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1989-02-24-mn-295-story.html> [skatīts 07.04.2020.]

2. Literatūra

2.1. Zinātniskā literatūra

26. **Bernstein, Andrew**. *The Modernization of Death in Imperial Japan*. New York: Columbia University, 1999.
27. **Doerner, David L.** *Comparative Analysis of Life after Death in Folk Shinto and Christianity*. – “Japanese Journal of Religious Studies”, 1977, Vol. 4, No. 2/3, pp. 151-182.
28. **Mayer, Adrian C.** *The Funeral of the Emperor of Japan*. – “Anthropology Today”, Vol. 5, No. 3 (Jun., 1989), pp. 3-6.
29. **Namihira, Emiko**. *Pollution in the Folk Belief System*. – “Current Anthropology”, 1987., Vol. 28, No. 4, pp. S65-S74.
30. **Goodman, Elizabeth K.** *Dying in Japan: Japanese Folk and Religious Beliefs about Death*. New York: City University of New York, 1994.
31. **Hajima, Agnese**. *Japāņu valodas vārdu transkripcija latviešu valodā*. “Oriental Studies” Latvijas Universitātes raksti; 803. sēj. Rīga : Latvijas Universitāte, 2015. 175.-180. lpp.
32. **Kenney, Elizabeth; Gilday, Edmund T.** *Mortuary Rites in Japan: Editors' Introduction*. – “Japanese Journal of Religious Studies”, Vol. 27, No. 3/4, “Mortuary Rites in Japan” (Fall, 2000), pp. 163-178.

33. **Kenney, Elizabeth.** *Shinto Funerals in the Edo Period.* – “Japanese Journal of Religious Studies”, Vol. 27, No. 3/4, “Mortuary Rites in Japan” (Fall, 2000), pp. 239-271.
34. **Kenney, Elizabeth.** *Shintō Mortuary Rites in Contemporary Japan.* – “Cahiers d'Extrême-Asie”, 1996., vol. 9, pp. 397-439.
35. **Lebra, Takie Sugiyama.** *Above the Clouds: Status Culture of the Modern Japanese Nobility.* Berkeley: University of California Press, 1993.
36. **Philippi, Donald L.** (trans.). *Kojiki.* Tokyo: Tokyo University Press, 1968.
37. **Quartucci, Guillermo.** *Ritos funerarios en Japón.* – “Estudios de Asia y Africa”, 1988., Vol. 23, No. 3 (77), pp. 424-430.
38. **Roemer, Michael K.** *Thinking of Ancestors (and Others) at Japanese Household Altars.* – “Journal of Ritual Studies”, 2012, Vol. 26, No. 1, pp. 33-45.

2.2. Populārzinātniskā literatūra

39. **Bix, Herbert P.** *Hirohito and the Making of Modern Japan.* New York, NY: HarperCollins, 2000.
40. Jinja Honchō / 神社本庁. Obon / お盆. <https://www.jinjahoncho.or.jp/omatsuri/katei/obon>
[skatīts 27.04.2020.]
41. **Milosevic, Mira.** *World Press Trends 2016.* Paris: WAN-IFRA, 2016. p. 58.
http://anp.cl/wp-content/uploads/2017/02/WAN-IFRA_WPT_2016_3.pdf [skatīts
30.04.2020.]
42. **Renard, John.** *100 Questions and Answers on Confucianism, Daoism, and Shinto.* New Jersey: Paulist Press, 2002.
43. Shōwa kara Heisei e / 昭和から平成へ . (1989) NHK Ākaibusu / (1989) NHK アーカイブス. https://www2.nhk.or.jp/archives/tv60bin/detail/index.cgi?das_id=D0009030227_00000
[skatīts 08.04.2020.]
44. Shōwa tennō hōgyo / 昭和天皇 崩御. (1989) NHK Ākaibusu / (1989) NHK アーカイブス. https://www2.nhk.or.jp/archives/tv60bin/detail/index.cgi?das_id=D0009030226_00000
[skatīts 08.04.2020.]

45. Shōwa tennō *Taisō no rei ni sanretsushita kuni oyobi kokusai kikan no daihyō* / 「昭和天皇
大喪の礼」に参列した国及び国際機関の代表. Gaimushō / 外務省.
<https://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/bluebook/1989/h01-shiryō-5.htm> [skatīts 08.04.2020.]
46. **Watanabe, Natsume.** *In Japan, 'freestyle funerals' give mourners a chance to celebrate life.*
– “The Japan Times”, 01.09.2017.
<https://www.japantimes.co.jp/news/2017/09/01/national/japan-freestyle-funerals-give-mourners-chance-celebrate-life/#.XpXSCcgzBIU> [skatīts 14.04.2020.]
47. **Yamakage, Motohisa.** *The Essence of Shinto: Japan's Spiritual Heart.* Tokyo: Kodansha International, 2006.

Dokumentārā lapa

Bakalaura darbs “Japānas imperatora Hirohito bēru ceremonijas atspoguļojums presē 1989. gadā” izstrādāts LU Humanitāro zinātņu fakultātes Āzijas studiju nodaļā.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Lauma Ance Umule _____ 22.05.2020.

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Dr. theol. prof. Anita Stašulāne _____ 22.05.2020.

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Āzijas studiju nodaļā 2020. gada 22. maijā.

Komisijas sekretāre: pasn. Ildze Šķestere _____

Darbs aizstāvēts Āzijas studiju bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

____ . ____ .2020. prot. Nr. _____, vērtējums ____ (_____)

Komisijas sekretāre: pasn. Ildze Šķestere